

4

Afscheid van de Kamer in oude samenstelling

Aan de orde is **het afscheid van de Kamer in oude samenstelling**.

De voorzitter:

Geachte leden, lieve collega's, het is zover. Een deel van u zal morgen opnieuw plaatsnemen in de blauwe zetels. We hebben net gehoord wie dat allemaal zijn. Maar een aantal van u keert niet terug. Afscheid nemen is nooit makkelijk, en zeker niet omdat een aantal van u al een aantal jaren in Den Haag, in deze Tweede Kamer, rondloopt. De Tweede Kamer is een tweede huis geworden, waar felle debatten zijn gevoerd en waar ook mooie vriendschappen zijn gesloten. Het doet misschien een beetje pijn dit achter u te moeten laten. Daarom hoort er op een dag als vandaag bij dat iedereen een persoonlijk afscheid krijgt.

Ik zal daarom de 79 collega's toespreken. Het is 5 december. Ik zal het niet in dichtvorm doen, maar wel in blokjes. Omdat dit toch ook wel een beetje een persoonlijk afscheid is, zal ik in de toespraken tutoyeren. Ik hoop dat u dat goedvindt. Inderdaad, de volgorde van toespreken gebeurt op basis van anciënniteit. Dat zijn de blokjes. Het wordt een lange zit, maar dat hebben we natuurlijk over voor de collega's die vertrekken. Ik begin met de kortst zittende leden en eindig bij de nestor, de heer Van der Staaij. De toespraken zullen gaandeweg langer worden. Dus hoe korter u in de Kamer zit, hoe korter mijn toespraak. We doen het dus in blokjes. Ga het niet met de stopwatch bijhouden. We hebben dit naar eer en geweten gedaan.

Dan volgt er nog een traditie. Sinds 1982 krijgt de scheidend nestor het laatste woord. Dat doen we dus helemaal aan het einde. Dat is de heer Van der Staaij. In 2010 mocht zijn voorganger bij de SGP, de heer Bas van der Vlies, dit al eens doen.

Daarna zal ik de vergadering voor een enkel moment schorsen. Dan staat er nog wat anders op het programma. Daar heb ik niet helemaal invloed op gehad, want dat moet ook een verrassing blijven.

Dan gaan we naar het afscheid. Misschien is het goed om even uw vinger op te steken als ik uw naam voorlees zodat alle aandacht op u gericht kan zijn. Dan weet iedereen waar u zit. Dit is uw moment. We gaan van start met de in totaal 80 leden die afscheid nemen.

Allereerst Eva Akerboom. Beste Eva. Je lidmaatschap van deze Kamer was maar kort. Je bent beëdigd op 27 september. Eerder heb je al invalbeurten gedaan voor fractiegenoten die tijdelijk stopten. Je bent dus vertrouwd met de cyclus van binnenkomen en weer vertrekken. Ik denk dat het Kamerwerk voor iemand met jouw idealisme te fragmentarisch is geweest. Toch heb je met passie je zorgen over en oplossingen voor dierenwelzijn, klimaatverandering en duurzaamheid hier uitgedragen. En ik denk niet dat je daar buiten deze Kamer mee wilt stoppen. Veel succes daarmee!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Harry Bevers. Je bent geboren in de Rijnmond. Op latere leeftijd ben je verkast naar Friesland. Daar heb je je draai gevonden, zowel maatschappelijk als in de politiek. Zo ben je twaalf jaar lid geweest van de gemeenteraad in Leeuwarden. Het zal daarom zijn dat je ook veelvuldig aandacht vroeg voor de Friese taal en cultuur. Je hield je echter ook bezig met onderwerpen als gezondheidszorg en ouderenzorg. Ik wens je veel succes bij je activiteiten in de toekomst.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Yvonne Beijenhof. Beste Yvonne. Je wist dat het Kamerlidmaatschap een kort avontuur kan zijn, maar je ging ervoor, met hart en ziel. Tegelijk bleef je bewust met één been in de gemeentepolitiek van Almelo staan. In beide politieke arena's maakte je dankbaar gebruik van je ervaring in het onderwijs. Het was inderdaad een kort avontuur hier in Den Haag, maar ik hoop dat je er met veel plezier op terugkijkt. Het ga je goed!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Kauthar Bouchallikh. Beste Kauthar. Je neemt afscheid van de Kamer om principiële redenen. Dat tekent je, omdat je altijd pal hebt gestaan voor je principes, ook al wist je dat dit helaas gepaard ging met lelijkheid die je over je heen kreeg. In de Kamer heb je veel indruk gemaakt door je opvattingen en de wijze waarop je die wist te formuleren, standvastig maar altijd met een vriendelijke lach. Met de "Koffie met Kauthar" haalde je mensen naar de Kamer die daar normaal gesproken niet snel naar toe zouden komen. Dank je wel!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Raoul Boucke. Beste Raoul. In 2021 kwam jij na dertien jaar Brussel terug naar Nederland. Jouw missie is vreedzaam met elkaar leven en de aarde schoner achterlaten. Je vond dat het klimaatbeleid een goede schop onder de kont nodig had. Daar heb jij je de afgelopen twee jaar voor ingezet als woordvoerder Klimaat, Energie en Luchtvaart. Tijdens je laatste debat zei je: "Ik ben opgegroeid onder een militaire dictatuur. Ik vond het een grote eer om onderdeel te zijn van dit huis. Koester onze sterke, open democratie. We hebben goud in handen. Het is zo ongelooflijk waardevol, maar ook kwetsbaar." Heel veel dank. Het ga je goed.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Faissal Boulakjar. Bescheiden als altijd, zie ik. Beste Faissal. Dankzij je ervaring in de Bredase gemeenteraad vond je snel je draai in alles wat met wonen en wijken te maken had, van studentenhuisvesting tot discriminatie van huurders. Je smeedde daarbij je bondjes graag in de rokershoek. Zo werd je de favoriete D66'er van de heer Van Baarle en mevrouw Van der Plas. Zij gaan je dus zeker ook missen.

Gelukkig is Breda ook voor hen helemaal niet zo ver weg. Het ga je goed.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Carliene van Breugel. Beste Carliene. Toen ik jou beëdigde, wisten we allebei dat het een héél kort lidmaatschap zou worden. Anderhalve dag later begon het verkiezingsreces. Maar zoals je zelf zei: alle zetels tellen. Je voerde nog het woord over jeugdzorg en nam deel aan alle stemmingen. Wie weet zien we je nog weer eens terug in dit huis, maar dan voor een langere periode. Dank je wel.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Bart van den Brink. Beste Bart. Je eerste debat was direct raak: de spreidingswet. Je verwoordde het standpunt van het CDA zoals we je daarna hebben leren kennen: gedegen, inhoudelijk, rustig en krachtig. Je lange ervaring achter de schermen bij het CDA hielp jou in het Kamerwerk. Je zei over jouw motivatie ooit: "In het CDA zie ik terug wat voor mij van waarde is in het leven: zorgen voor elkaar." Ik hoop dat je dit ook na je Kamerlidmaatschap kunt realiseren. Dank je wel.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Hind Dekker-Abdulaziz. Beste Hind. Je bewees je razendsnel als het digitale geweten van de Kamer, altijd met een kritisch oog voor de risico's, maar tegelijk ook constructief over de kansen van technologie. Je schreef geschiedenis met de allereerste Kamermotie die door AI was geschreven. Die digitale knowhow wordt steeds belangrijker en jij was een echte voorloper. Je deed dat serieus en vasthoudend, maar ook altijd vriendelijk, toegankelijk en betrokken. Ik wil je daarvoor hartelijk danken.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Olaf Ephraïm. Het was voor mij soms wat lastig bij de stemmingen, maar volgens mij weet iedereen waar je zit. Beste Olaf. Met je achtergrond als bankier heb je grote indruk gemaakt, zoals bij een technische briefing over de Wet minimumbelasting 2024. Jij begreep als een van de weinige Kamerleden meteen alles, tot genoegen van de andere aanwezige commissieleden die je de ruimte gaven om extra vragen te stellen. Op het gebied van fracties heb je nogal een tocht afgelegd, die uitmondde in je eigen eenmansgroep, de 21ste fractie in deze Kamer. Nu vertrek je. Zoals je zelf zei tijdens de Algemene Financiële Beschouwingen: "De cirkel is rond. Het is mooi geweest." Ik wens je het allerbeste.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Derk Jan Eppink. Beste Derk Jan. Ik kan natuurlijk geen afscheid van je nemen zonder even je overstap te benoemen van JA21 naar BBB. Zelf gaf je daarvoor onder meer als reden je grote affiniteit met de boer en het platteland. Jouw bijdragen in dit huis waren echter meestal heel internationaal van karakter. Je ging daarbij geregeld zo in je verhaal op, dat je soms het spreekgestoelte alweer verliet zonder in de gaten te hebben dat andere Kamerleden je nog iets wilde vragen. Veel succes met alles wat je hierna gaat doen.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Lisa van Ginneken. Beste Lisa. Je vond dat je als Kamerlid twee dingen nodig hebt om de wereld te veranderen: een goed idee en een meerderheid. Je hebt daar met verve aan gewerkt in plenaire debatten, met je vele rapporteurschap-pen en met je actieve rol in commissies waarin je zat. Een daarvan was de nieuwe commissie voor Digitale Zaken. Je werd niet voor niets in 2021 uitgeroepen tot het meest digibewuste Kamerlid. Hoe jij jouw persoonlijke verhaal deelt, toont ook jouw kracht. Veel succes bij alles hierna.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Martijn Grevink. Beste Martijn. Je beschrijft jezelf als iemand die houdt van mouwen opstropen, samenwerken en keuzes maken. De tijd die je hebt gekregen in deze Kamer om dat te laten zien, was helaas erg kort. Je hield je bezig met investeringsbeleid, post en telecom. En je warme hart voor Europa stak je niet onder stoelen of banken. Geen wonder, gezien de loopbaan die je in Brussel hebt gehad voordat je deze Kamer betrad. Ik wens je alle goeds in de toekomst.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Nilüfer Gündoğan. Beste Nilüfer. "Wie denkt dat kennis duur is, weet niet wat domheid kost." Dat zei je eens tijdens een wetgevingsoverleg en die uitspraak typeert de manier waarop je hier streed voor je idealen: van mensenrechten tot emancipatie en voor het belang van feiten in het debat. Daar bleef je elke dag voor knokken, ook als het om jouzelf heen stormde. Je was een kleurrijke collega, die een andere kijk gaf op onderwerpen, regelmatig gebaseerd op internationaal onderzoek, zoals over voedsel. Die invalshoek gaan we missen. Het ga je goed!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Liane den Haan. Beste Liane. Je werk in de Kamer stond in het teken van ouderen, toegankelijkheid en collegialiteit. Je hebt je er honderd procent voor ingezet om voor elkaar te krijgen dat je in Nederland goed ouder kan worden. Je hebt in de Kamer de sunflower keycord geïntroduceerd, waarvoor dank. De zonnebloem staat voor geluk, positiviteit, kracht, groei en vertrouwen voor mensen met een onzicht-bare beperking. Nogmaals, ik ben je dankbaar voor dit initiatief. Verder gaf je vertrouwen en sloot je mooie vriend-

schappen met de collega's. Je hebt een hart van Goud. Dank je wel.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Ik voel me wel een beetje Sinterklaas, omdat ik iedereen zo'n cadeau, wat mooie woorden, mag geven. Het is echt erg leuk om dit te mogen doen voor u.

Kiki Hagen. Beste Kiki. Als woordvoerder was je zeer actief bij milieuonderwerpen. Bijzondere aandacht had je voor de circulaire economie. Dat bracht je in de praktijk door zelf ook kleding te dragen die circulair geproduceerd is. Heel verrijkend vond je het bezoek dat je als voorzitter van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken bracht aan Suriname, Bonaire en Curaçao in het herdenkingsjaar van de afschaffing van de slavernij. De verhalen die je daar hoorde, zijn in je hart gaan zitten. Je gaat de Tweede Kamer zeker missen, en wij jou ook. Dank je wel.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Alexander Hammelburg. Beste Alexander. Wat ik in jou altijd enorm heb gewaardeerd, is je passie voor de rechten van minderheden, in het bijzonder de lhbtqi+-gemeenschap. Passie is het goede woord, want je inbreng ging vaak nog door als de microfoon al uit stond, wat leidde tot hilariteit en soms tot gemopper van je collega's. Maar er was veel meer, want je was ook zeer actief bij de commissie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, en bij Defensie. Je zette je ook in voor hulp na de vreselijke aardbeving in Turkije door een bezoek te brengen aan het gebied. Dank voor alles.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Erik Haverkort. Beste Erik. Bij jouw maidenspeech viel de hele Kamer stil en werd je na afloop beloond met geroffel op de tafels, en dat was niet vanwege de Wet gewasbeschermingsmiddelen die de Kamer toen behandelde. Het kwam door jouw persoonlijke verhaal. Je liefde voor het platteland, voor de geur van vers gemaaid gras en het geknetter van tractoren heb je in deze Kamer nooit onder stoelen of banken geschoven, net zomin als die voor de Achterhoek, je geliefde geboortegrond. Maar je horizon reikte wel verder: als EU-rapporteur Luchtkwaliteit bijvoorbeeld. Die veelzijdige inbreng gaan we missen.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Jacqueline van den Hil. Beste Jacqueline. Het Randstadgehalte van onze Kamer is nu eenmaal hoog, maar als ras-echte Zeeuw liet je je niet kisten. Zelf vond je die afkomst heel belangrijk; zo pleitte je bijvoorbeeld voor een jaarlijkse herdenking in de Kamer van de Watersnoodramp. Maar je was niet uitsluitend een Zeeuwse in Den Haag. Je profileerde je met onderwerpen over gezondheidszorg en

arbeidsomstandigheden. Ook goede en bereikbare kinderopvang had je warme belangstelling. Het ga je goed!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Pepijn van Houwelingen. Beste Pepijn. Achter het spreekgestoelte en op sociale media was je soms confronterend en direct en zocht je soms flink de grenzen op, zeker als het om het coronabeleid ging. Maar achter de schermen zag de staf een vriendelijk, toegankelijk en beleefd Kamerlid. Altijd een woord van dank, altijd mensen met "u" aanspreken en niet te beroerd om mee te denken over de behandeling van verzoekschriften en burgerinitiatieven. Hartelijk dank daarvoor. Het ga je goed.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Romke de Jong. Beste Romke. In 2021 kwam jij de Kamer in na twintig jaar ondernemerschap. Nu denkt iedereen: hoe oud is Romke dan? Maar jij begon al op je 13de in jullie Friese familiebedrijf. Je zette de ijsfabriek op afstand en je dook de Haagse beleidsfabriek in. Samen met de coalitiepartijen en het kabinet werkte je aan het opzetten van steunpakketten om ondernemers in de coronatijd overeind te houden. Ook kreeg je miljoenen los voor duurzaam ondernemen. Samen met je Friese collega's verbrak je vorig jaar het record Fries spreken in de plenaire zaal. Het Fries was nog nooit eerder zo hoorbaar in Den Haag. Tanke!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Hülya Kat. Armoede en schulden stonden centraal bij het werk dat je in deze Kamer deed. Je talent om ontspannen met mensen om te gaan en je betrokkenheid vielen daarbij op. Ook je voorzitterschap van de commissie Justitie en Veiligheid heb je met veel inzet vervuld: scherp, direct en soms een beetje ongeduldig. Je sloot het Kamerwerk zaterdag af door aanwezig te zijn bij de hertelling in Tilburg. Aan je lidmaatschap komt nu een einde. Dat is jammer, maar wel meer tijd om te genieten van je AZ67, je favoriete voetbalclub. Het ga je goed.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Simone Kerseboom. Beste Simone. Veel Kamerleden voelen de constante druk om zichtbaar en extravert te zijn, soms tegen hun natuur in. Jij was een wat meer ingetogen Kamerlid, maar wel een met grote idealen. Zo was je scherp op de invloed van ideologie op scholen en maakte je je hard voor de basisbeurs. Daarnaast werd je als Kamerlid ook moeder. Die gebeurtenis overstijgt natuurlijk de dagelijkse politiek. Ik wens je — als moeder én als idealist — heel veel succes in de toekomst toe. Dankjewel.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Jan Klink. Beste Jan. Tijdens je maidenspeech vertelde je dat je op je 15de je vader verloor. Je zette samen met je moeder en je broers jullie boerderij voort. Gaandeweg kreeg je steeds meer interesse in de politiek en werd je Kamerlid. Je hield je bezig met buitenlandse handel en ontwikkelings-samenwerking en je was voorzitter van de vaste commissie voor Economische Zaken en Klimaat. Je was openhartig toen je je vertrek aankondigde: niks gaat boven jouw gezin. Ik denk dat je vrouw en kinderen dan ook heel blij zijn met dit besluit. Het ga je goed.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Jeanet van der Laan. Beste Jeanet. "Oranjeleeuw nu politiek dier", kopte een krant. Want als oud-topvoetbalster, en ook als oud-leraar en oud-wethouder, kwam je in de Kamer. Je maidenspeech hield je tijdens het debat over misstanden in de turnsport, geen gemakkelijk debat, over de schaduwzijde van de topsport. Je zag zelf een schaduw-zijde, toen je als topvoetbalster te maken kreeg met discriminatie. Je bepleitte daarom onderwerpen die je aan het hart gaan: preventie, emancipatie en onderwijs. Het is jammer dat een oud-topsporter ons verlaat, want daar hebben we er te weinig van. Ik ga ervan uit dat jij jouw roeping om sport en bewegen te stimuleren voortzet. Dank je wel.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Fahid Minhas. Beste Fahid. De drive van je ouders om alles uit het leven te halen, werd de jouwe. Jongste wethouder ooit, jongste loco-burgermeester en beste jonge bestuurder, allemaal vóór je Kamerlidmaatschap. Je zei: "Ik ben de politiek ingegaan om iets terug te doen voor de samenleving, die een hele grote groep veel goeds heeft gebracht. Te vaak gaat het in de politiek over wat er niet kan, wat er misgaat, welke fouten er worden gemaakt en wie daarvoor schuldig is. Ik wil oplossingen bieden en kijken welke dingen wél kunnen." Precies dat deed je op de portefeuilles Infrastructuur en Waterstaat en Ruimtelijke Ordening. Dank je wel.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Nicki Pouw-Verweij. Kamerlid zijn, werken als arts in de ouderenzorg, een proefschrift schrijven en een jong gezin hebben. Los van elkaar vragen deze vier al genoeg tijd, energie en liefde. Maar jij combineerde ze met elkaar. Dat is een enorme prestatie. Tegelijk bracht die combinatie ons als parlement heel veel. Jouw kennis en ervaring voegden veel toe aan debatten over medische onderwerpen. We gaan je inbreng dus missen, al krijgt de zorg, zo vermoed ik, er mogelijk weer een absolute vakvrouw bij. Het ga je goed.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Hawre Rahimi, ik mag wel zeggen: voor mij een van de aardigste Kamerleden. Beste Hawre. Jouw indrukwekkende levensverhaal zal ons altijd bijblijven. Je levenservaring, je diepe besef van vrijheid en de drang om iets terug te doen: het inspireerde ons allemaal. In de Kamer kwam je op voor mkb'ers. VNO-NCW noemde je hierom zelfs een held! Bovendien wist iedereen dat jij "een echte IT'er" bent. Je telde het aantal dagen van je Kamerlidmaatschap echter wél analoog — ik weet niet of dat een goed teken is — met een stift op het bord van je werkkamer, zo heb ik begrepen. Ik wil je hartelijk bedanken voor alles wat je hebt gedaan in deze Kamer.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Simone Richardson. Beste Simone. Je nam veel ervaring uit de sportwereld mee naar de Kamer. Hardlopen, rugby, voetbal of wielrennen. Voor jou zijn het spiegels voor het dagelijkse leven, zei je in een interview: "Ervoor gaan, met vallen en opstaan. Je grenzen verleggen, het hoort er allemaal bij." De politiek was weer een andere tak van sport, om je eigen grenzen te verleggen. Nu ligt er een nieuwe wedstrijd voor je. Ik wens je daarin heel veel succes!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Fonda Sahla. Beste Fonda. Je was vooral actief op het brede terrein van de zorg. De ontwikkeling van het jonge kind stond daarbij voorop. Op dat gebied was je ook woordvoerder, en je hebt een rondetafelconferentie georganiseerd over dat onderwerp. Je maakte je sterk voor de inclusiviteit in de zorg. "Niemand laten vallen", was je leidraad en de titel van jouw initiatiefnota daarover. Het is jammer dat je de reactie van het ministerie niet meer op tijd hebt gekregen, helaas. Maar jouw ideeën blijven een rol spelen in de komende debatten. Veel succes in je verdere carrière.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Chris Simons. Beste Chris. De overstap die je maakte van Middelburg naar Den Haag was groot, maar ook belangrijk. Want als ervaren wethouder en ondernemer in een familiebedrijf bracht je een dosis praktijkervaring mee naar dit huis. Die zette je dankbaar in tijdens de woordvoering over de arbeidsmarkt en later op de brede portefeuille van Binnenlandse Zaken. Je was een trouwe bezoeker van technische briefings en andere bijeenkomsten. Heel hartelijk dank en het ga je goed.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Sylvana Simons. Beste Sylvana. Je was klaar voor de strijd, en dat hebben we geweten! Je bent een enorm harde werker, maar maakte ook duidelijke keuzes. Zo stapte je als eenvrouwsfractie in de parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening. Je zei: "Veel mensen uit onze achterban zijn geraakt door het toeslagenschandaal

en wachten op een simpel antwoord op de vraag "waarom?". Je speelde een doorslaggevende rol bij de excuses van de Staat der Nederlanden voor het slavernij-verleden. Slavernij, zo betoogde je, is geen vergeten bladzijde uit een ver verleden, maar een historie die tot de dag van vandaag doorwerkt in families en culturen. Ondanks je korte Kamerperiode, maar dankzij jouw strijd heb je geschiedenis geschreven. Dank je wel.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Dan heb ik ook een toespraak voor Hans Smolders, die helaas gevelde is door de griep. Maar ik lees hem voor en Hans kijkt. Dat zei ik wel heel erg dwingend. Ik hoop dat Hans kijkt. Hoe langer je hier zit, hoe dwingender en strenger je wordt.

Beste Hans. Sinds je installatie als Kamerlid in 2021 liep het voor jou anders dan je had verwacht. Na je maidenspeech moest je meerdere keren worden geopereerd vanwege longkanker. De operaties vielen je zwaar. Daardoor was je niet voor de schermen altijd even zichtbaar, maar achter de schermen bleef je een stille kracht achter moties, schriftelijke vragen en amendementen. Je bent een echte doorzetter. Nu is het tijd voor jou om andere prioriteiten te stellen, zoals je gezondheid en tijd met je kleinkind. Beide staan nu op één. Ik wens je veel sterke met je herstel en geniet van het opa-zijn.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Pim van Strien. Beste Pim. Met hart en ziel heb jij je sterk gemaakt voor de cultuur- en de mediasector. Maar niet alleen de "hogere" cultuur zoals kunst vond je belangrijk, ook de zogenaamde volkscultuur vond in jou een ambassadeur. Je wist de staatssecretaris van Cultuur over te halen — luister goed, meneer Van Weyenberg — om met jou schuttersfeesten te bezoeken. Hier in huis was je een enthousiast lid van de Kunstcommissie. En je hebt, zoals je zelf zei, "geknokt voor banen en boterhammen. En voor het innovatieve verdienvermogen en het vestigingsklimaat." Dank daarvoor.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Mark Strolenberg. Beste Mark. Na twaalf jaar gemeenteraad en zeventien jaar waterschapsbestuur vond je het tijd om op nationaal niveau aan de slag te gaan. Als woordvoerder Sociale Zaken en Werkgelegenheid hield jij je bezig met arbeidsomstandigheden, ouderenparticipatie en het UWV. Ook sprong je voor je lievelingsprovincie Drenthe in de bres, zoals bij het behoud van de Johan Willem Frisokazerne in Assen en verbeteringen van de infrastructuur. Je besloot je niet opnieuw te kandideren. Ik ben benieuwd waar we je in de toekomst tegen gaan komen. Je hebt nu meer tijd om nieuwe dingen te ondernemen en meer tijd voor je twee dochters. Het ga je goed.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Nicole Temmink. Beste Nicole. Het Groningse college viel op jouw eerste dag als raadslid, en drie dagen na jouw installatie als Kamerlid viel het kabinet. Ik wil niets suggereren, maar het is wel toevallig allemaal. Je was maar kort lid van de Kamer, maar wist tegelijk op wie je je moest richten zo vlak voor de verkiezingen: op je kiezers. En ook: op de mensen in Slagharen, waar je roots liggen. Dank voor je inzet voor hen en al die andere kiezers. Het ga je goed.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Hans Teunissen. Je kwam als Kamerlid midden in een onrustige wereld terecht: het kabinet viel een dag na je beëdiging en vervolgens kondigden zowel de premier als jouw eigen partijleider hun afscheid aan. En toen moest jouw Kamerlidmaatschap eigenlijk nog beginnen. Gelukkig wist je als oud-docent hoe je het hoofd koel houdt in een hectische omgeving. Je liefde voor het onderwijs was de afgelopen maanden voor iedereen zichtbaar. Dank daarvoor en ik wens je alle goeds!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Peter Valstar. Beste Peter. Dankzij jouw maidenspeech leerden we je voorvader Barend Leibeck kennen, die als keuterboertje uit Nedersaksen naar het Westland trok. Hierin kwamen thema's samen die voor jou heel belangrijk zijn: het Westland, de tuinbouwsector en arbeidsmigratie. De sector zal in jou een belangrijke en trotse ambassadeur gaan missen. Hier in huis zal ook de commissie voor Defensie nooit meer hetzelfde zijn zonder jouw vrolijke gekibbel met de heer Hammelburg. Heel veel dank en het ga je goed!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Ruud Verkuijen. Beste Ruud. Je achtergrond als politiemans heb je nooit verloochend. De onderwerpen die je in de Kamer voor je rekening nam, getuigen daar ook van. In het bijzonder had de aanpak van jeugdcriminaliteit je warme belangstelling. "Opvoeden die handel" was de kern van jouw kijk daarop. Je ideeën daarover heb je opgeschreven in een nota. Je viel altijd op door je gemeente interesse in het wel en wee van de Kamermedewerkers. Zij gaan jou ook missen. Het ga je goed!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Sjoerd Warmerdam. Beste Sjoerd. Niets over ons, zonder ons: dat statement vat jouw Kamerlidmaatschap krachtig samen. Je stond elke dag op tegen huiselijk geweld en voor de rechten en vrijheden van minderheidsgroepen in ons land, omdat mensen zelf moeten kunnen beslissen hoe ze hun leven inrichten. Dat deed je niet alleen met woorden, maar ook met je kleding. Je gaf de Kamer en daarmee onze samenleving kleur. We zullen die kleurenrijkdom in jou ongetwijfeld terug blijven zien. Het ga je goed!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

We zijn op de helft, lieve mensen. Het valt best mee! Het vliegt om, is mijn idee.

Lucille Werner. Beste Lucille. Toen je in de Kamer kwam, voelde het voor jou alsof je was geëmigreerd naar een ver land waarvan je de cultuur, taal en gewoontes niet kende. "Ik kwam rechtstreeks vanuit de ballenbak in de politiek terecht", zei je zelf. Je missie om de positie van mensen met een handicap te verbeteren nam je mee de politiek in. Je bent aardig thuisgeraakt in de Haagse ballenbak. Samen met je collega's zorgde je ervoor dat er een nationale strategie komt waardoor mensen met een handicap tot hun recht komen. Je zette fysieke toegankelijkheid in de cultuursector op de kaart. Ik vermoed dat jouw missie hier nu niet stopt. Dank je wel!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Hatte van der Woude. Beste Hatte. Jouw Kamerlidmaatschap concentreerde zich op het terrein van het hoger onderwijs. Daarover sprak je heldere taal, met een open oog voor het belang van internationalisering. Je spaarde daarbij de bestuurders van hogescholen en universiteiten niet. Je achtergrond als wethouder in Delft zat je daarbij zeker niet in de weg. En wat betreft de andere kant van het spectrum: je hebt ooit als serveerster bij een Goudse Italiaan gewerkt, dus ook die kant van het studentenleven is je niet vreemd. We mochten dit zeggen, hè? Ik wens je alle succes bij wat je gaat ondernemen. Dank je wel!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Jorien Wuite. Beste Jorien. Jij leerde ons tante Marjorie en de veerkracht van Sint-Maarten kennen. Daarmee bracht je Caribisch en Europees Nederland dicht bij elkaar. Je bewees hoe belangrijk het is dat Caribisch Nederland hier in de Kamer persoonlijk vertegenwoordigd is. Bovendien toonde je een groot hart voor cultuur. Ik hoop van harte dat de nieuwe Kamer beide stokjes van je overneemt. Ik dank je graag in alle talen van ons Koninkrijk: masha danki, thank you very much, het ga je goed!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Mahir Alkaya. Beste Mahir. Je kwam de Kamer binnen als opvolger van Emile Roemer. Ik zie veel overeenkomsten: jullie zijn allebei optimistisch, inhoudelijk gedreven en prettig in de omgang. De ideeënstrijd winnen, daar gaat het om, of het nu gaat om de publieke rol van banken in de samenleving of de gevolgen van de invoering van digitaal geld. Je bent niet van de snelle oneliners, maar bijt je echt vast in de inhoud. Ik weet zeker dat we die inhoudelijke gedrevenheid van jou ook buiten de Kamer nog veel zullen zien. En anders komen we je ongetwijfeld tegen op een zeilbootje op de Sloterplas. Het ga je goed!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Farid Azarkan. Beste Farid. Je bent graag aan de bal. Dat was vroeger al te zien op het voetbalveld in Schoonhoven en hier in de Kamer merkten we dat ook. We leerden je kennen als een volksvertegenwoordiger die scherpste niet schuwt en ongeduldig en vasthoudend kan zijn. Je deed dat in stevige, klare taal. Als het nodig was om Arjen Lubach van repliek te dienen, dan kwam er een goed geslaagde rap. Je stond samen met collega's op voor de slachtoffers van de toeslagenaffaire. Je was de drijvende kracht achter de komst van de Nationaal Coördinator tegen Discriminatie en Racisme. In jouw maidenspeech dankte je als eerste de kiezers voor de eer om hen te mogen vertegenwoordigen. Dat deed je hier met verve. Dank je wel!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Joba van den Berg. Beste Joba. Jouw afscheid van de landelijke politiek valt ongeveer samen met dat van de premier. Bij Unilever was je al eens zijn kritische leidinggevende en hier in de Kamer kon hij ook op jouw kritische controle rekenen. Dat deed je zowel kordaat als bedachtzaam. Dat is een hele mooie, effectieve combinatie. Het leverde ook een hoge notering op als een van de meest actieve Kamerleden. Dat deed je allemaal voor Zeeland natuurlijk, voor de zorg en voor een eerlijk speelveld in het bedrijfsleven en het openbaar bestuur. Daarbij durfde je altijd breed te kijken, onder het wijze motto "je moet niet al je eieren onder één kip leggen"; we kennen je natuurlijk ook van de mooie gezegdes en uitdrukkingen. Dat zul je ook na jouw Kamerlidmaatschap niet doen, vermoed ik. Ik wens je nog heel veel maatschappelijke betrokkenheid toe. De drie b's van jou leven voor altijd voort. Dank je wel!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Nico Drost. Beste Nico. Na een invalbeurt in 2019 werd je vorig jaar definitief Kamerlid. Je had dus geen lange inwerkperiode nodig. Je nam je voor om als Kamerlid naast mensen te gaan staan, zoals je ook al gewend was als organisatieadviseur in de maakindustrie. Zo zagen we je hier in de Kamer letterlijk en figuurlijk naast de mensen staan die kampen met bijvoorbeeld long covid, want voor hen is de pandemie nog steeds niet voorbij. Ook maakte je je zorgen over de verharding in de politiek en haalde je daarbij je inspiratie bij een van Nederlands grootste denkers, Erasmus. Dank je wel voor je inzet en ik wens je heel veel succes toe met alle nieuwe uitdagingen, waarin je ongetwijfeld weer naast de mensen zult staan.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Zohair El Yassini. Beste Zohair. Je beschouwde het voorzitterschap van de commissie voor de Verzoekschriften als je belangrijkste taak en hebt mensen hiermee letterlijk een stem in het parlement gegeven. Je maakte ook indruk met jouw ode aan die ene leraar die zo veel voor je betekende, want jouw hart ligt bij de kansen voor jongeren en de waarde van praktisch onderwijs. Je zag in die thema's ook iets van het fortuin in jouw leven. Ik gebruik dat woord

"fortuin" bewust vanwege een van je favoriete liedjes, van Creedence Clearwater Revival, want je ziet jezelf als een echte Fortunate Son. Het is dus ook niet zo gek dat je graag een dansje waagt. Dat deed je bijvoorbeeld in De Slimste Mens. Ik begreep dat je je voorlichter daarmee tot wanhoop dreef, maar er was helemaal niets om je voor te schamen. Ik wens je dus veel fortuin en dansplezier toe. Dank je wel!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Eva van Esch. Beste Eva. Jouw opvatting is dat je de aarde niet eindeloos kunt uitbuiten en dat mensen moeten consumeren. Dat is een nieuw woord. En dat we nu in de Kamer onze koffie uit porseleinen bekertjes drinken, hebben we aan jou te danken. Kwestie van wennen, kwestie van wennen. Het is maar één voorbeeld van je niet aflatende inzet voor milieu, natuur en dieren. Circulaire economie heeft altijd jouw grote aandacht gehad, maar daar beperkte jij je niet toe. Duurzaamheid was in al jouw bijdragen de rode draad. Ook had je een open oog voor de gezondheidseffecten van beleid. Je pleitte bijvoorbeeld voor een totaalverbod van pfas. Je stopt als Kamerlid, maar jouw partij kan op je blijven rekenen, zei je zelf in je afscheidsboodschap. Ik denk daarom dat we nog veel van je zullen horen. Heel veel succes daarbij!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Stieneke van der Graaf. Beste Stieneke. "Zorgvuldig" en "vasthoudend" zijn twee woorden die jou kenmerken. En je was zeer betrokken bij je eigen Groningen, om recht te doen aan mensen die leden onder de aardbevingsschade. Via de parlementaire enquêtecommissie, maar ook daarbuiten. Tegelijk kwam je op voor kwetsbaren elders in de wereld. Voor hen streed je tegen kinderarbeid, moderne slavernij en milieuschade in de wereldhandel. Het ging daarbij nooit om jezelf, maar altijd om mensen die het minder hebben: streven naar recht als er onrecht plaatsvindt. Je bent inderdaad doortastend en precies, maar ook altijd bevlogen en betrokken. Je missie in dit huis eindigt vandaag, maar buiten Den Haag zul je zeker een mooie rol vinden om voor je idealen te blijven werken. Ik wens je daarbij alle goeds.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Tjeerd de Groot. Beste Tjeerd. Een duurzame landbouw die klaar is voor de toekomst, dat was de rode draad in jouw Kamerlidmaatschap. Van je maidenspeech in een dertigledendebat over de intensieve veehouderij tot je speech tegenover woedende boeren op het Malieveld. Maar je was ook aan de keukentafel te vinden, bij agrariërs thuis. Ze waren het niet altijd met je eens, maar konden gaandeweg het gesprek je duidelijkheid en eerlijkheid beter waarderen. Je bent meer een idealist dan een tacticus. En als een boer dan verzuchtte dat je daar de wereld niet mee gaat redden, reageerde je resoluut: "Jawel. Daar sta ik elke dag voor op." We zullen je idealisme ongetwijfeld op een andere plek terugzien. Ik wens je daarbij alle succes. Hartelijk dank voor je inzet!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Wybren van Haga. Beste Wybren. Je noemde jezelf in een recent interview "een kabouter met een autoriteitsprobleem". Je hebt in de Tweede Kamer zeker je sporen achtergelaten. Nadat de VVD en jij uit elkaar gingen, ben je Kamerlid gebleven. Je sprak je onomwonden uit over je idealen en je kijk op de maatschappij, eerst bij Forum voor Democratie en later met je eigen groep. Je pleit voor een kleine overheid, je hebt een afkeer van regels en je wist die en andere opvattingen heel helder naar voren te brengen. Aan je Kamerlidmaatschap komt nu een eind, ondanks je grote inzet tijdens de campagne. Ik denk echter dat je niet stil gaat zitten. Veel succes bij alles wat je hierna gaat ondernemen in het belang van Nederland.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Daniël Koerhuis. Voor een econometrist wist je jouw boodschap altijd op een zeer heldere manier te brengen. Daar komt 'ie. "Bouwen, bouwen, bouwen." "Rijden, rijden, rijden." "Vliegen, vliegen, vliegen." Je was de afgelopen jaren ambassadeur van het doen. Overal op werkbezoek, altijd lachend op de foto, mét duimpje. Bovendien was je een zeer aanstekelijk ambassadeur voor Overijssel en in het bijzonder Raalte. "Een VVD'er van de buitendienst", noemde Volkskrantjournalist Ariejan Korteweg jou. "Dertien jaar was ik ambtenaar", zei je tegen hem, voordat je in de Kamer kwam. "Dit is een bevrijding." En dat was te merken, aan je opgewekte, optimistische houding. En een echte liberaal. Niet voor niets eindigde je je afscheidsbericht met een ode aan de Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring: leven, leven, leven, vrijheid, vrijheid, vrijheid en het streven naar geluk, geluk, geluk. Ik wens je in de toekomst een drieslag aan positieve dingen!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Anne Kuik. Waar jij onrecht zag in de samenleving, daar wilde jij iets rechtzetten. Je stond op voor slachtoffers van drugshandel, mensenhandel en gedwongen prostitutie. Voor hen streed je met open vizier. Je combineert die gedrevenheid met een open, vrolijke en betrokken persoonlijkheid. En je hebt een sterke visie op de samenleving, waarin mensen elkaar meer met empathie mogen bezien. Met die visie sloeg je ook een brug naar de mensen in Groningen, waar je vandaan komt en voor wie je je inzette in de parlementaire enquête naar de aardgaswinning. En als partner van een D66'er begreep je misschien ook nét iets beter dan anderen hoe je bruggen kan slaan in een coalitie. Ik wil je hartelijk bedanken voor je inzet, ook in het Presidium. En we zie je gedrevenheid ongetwijfeld terug!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Peter Kwint. Beste Peter. Met open vizier streed je de afgelopen jaren voor de underdog: voor gelijke kansen voor alle kinderen, voor een betaalbare en toegankelijke kinderopvang, voor eerlijke beloningen in de cultuursector. In de

parlementaire enquêtecommissie nam je het op voor Groningers die leden onder de aardbevingsschade. Dit is precies hoe we je kennen: no-nonsense en strijdbaar. Maar ook een ruwe bolster met een blanke pit en altijd met het hart op de juiste plek. Je deed het Kamerwerk met een groot gevoel voor rechtvaardigheid. Dat is een prachtige eigenschap, maar het bezorgde je soms ook een rotgevoel, omdat je tegen een muur aanliep bij de behandeling van bepaalde onderwerpen die je aan het hart gaan. Gelukkig waren er dan altijd de kleine Kwints. En natuurlijk — dat weten we allemaal — punkmuziek, vechtsporten en Feyenoord — in wisselende volgorde. Wat je vanaf vandaag gaat doen, is ook duidelijk: je bent namelijk recent voorzitter geworden van de vechtsportbond. Dat is nog eens een carrièreswitch. Boks!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Hilde Palland. Beste Hilde. Je hebt tot je eigen verbazing erg aan je Kamerlidmaatschap moeten wennen, zei je ooit, want als zelfstandig ondernemer is de overgang groot. In je bijdragen heb je, gebaseerd op die ervaring, altijd het nut en de waarde van het werkgeverschap benadrukt. Je hebt je ook geprofileerd als Kamerlid dat haar regio op de voorgrond stelde, niet alleen door je inhoudelijk werk als Kamerlid, maar ook in je presentatie. Ik noem als voorbeeld de jurk die je droeg op Prinsjesdag 2020 met alle elementen, alle ingrediënten, van museum de Fundatie in Zwolle daarin verwerkt, zoals de gouden koepel en een duif. Daarmee zette je Zwolle en al het moois dat daar te vinden is in de schijnwerpers. Veel succes met alles wat hierna gaat volgen!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

René Peters. Beste René. Voor het verbod op mobieltjes in de klas heb je lang gestreden. Dat deed je monter, open en laagdrempelig. Ook ik krijg mailtjes hierover; om mobieltjes in de plenaire zaal voor Kamerleden te verbieden. Die stuur ik braaf naar jou door. Precies zo was je bezig met de problemen in de jeugdzorg of de zorgen van mensen met een kleine beurs. Die strijdbaarheid past misschien wel een beetje bij politici die afkomstig zijn uit Oss. Je deed jouw werk ook altijd met een aanstekelijke vanzelfsprekendheid. Of, zoals je het zelf zei: "Ik wil een goed mens zijn. Dat willen de meeste mensen, toch?" We gaan je hier missen, al weet ik zeker dat we nog van je gaan horen, want jouw liefde voor mensen die het niet cadeau krijgen in het leven eindigt hier vandaag zeker niet. Dank je wel.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Ook dank voor de werkzaamheden voor het Presidium. Dat wilde ik er nog bij zeggen.

Lammert van Raan. Zes jaar lang was je een actief Kamerlid. Zo diende je maar liefst 681 moties zelf in, waarvan er 91 zijn aangenomen. Daarnaast staan er 108 amendementen, drie initiatiefnota's en een initiatiefwetsvoorstel op jouw naam. In het afgelopen jaar deed je belangrijk werk in de

parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening. Op 30 november diende je op de valreep nog een wetsvoorstel in voor de strafbaarstelling van ecocide, de vernietiging van ecosystemen. Anderen zullen dat helaas van je moeten overnemen, net als de behandeling van de Klimaatwet 1.5 en je nota over de afschaffing van fossiele subsidies. Dat is jammer, maar tegelijk laat je een mooie, inhoudelijke erfenis na. Daarvoor wil ik je hartelijk danken, al zal het even wennen zijn om ons niet meer af te kunnen vragen of je nu wel of geen sokken draagt. Dank je wel!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Rens Raemakers. Beste Rens. Lid worden van de Tweede Kamer was voor jou een jongensdroom, die al op vrij jonge leeftijd uitkwam. Dat ging niet vanzelf, want voor het zover was, heb je veel moeten doorstaan. Eerst kwam die vreselijke ziekte, waarvan je gelukkig genas. Met die levenservaring werd je Kamerlid. Eenmaal hier werd je geconfronteerd met een burn-out. Toch weerhielden die tegenslagen je er niet van om te blijven werken voor jouw idealen. Zo zette je je ervoor in dat jongeren in de jeugdzorg ook na hun 18de gezien werden. Ook ben je de geestelijk vader van het kindervragenuur, een prachtige traditie namens jou. De mooie droom van het Kamerlidmaatschap zit erop. Maar het was geen droom; het was echt. Ik weet zeker dat er voor jou nieuwe dromen zijn. Ik wens je daarbij heel veel gezondheid toe, en alle goeds. Dank je wel!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Evert Jan Slootweg. Beste Evert Jan. Je bent geen man van snelle oneliners en hoeft niet wekelijks voor de camera. Voor jou telt vooral de inhoud, zeker het sociale domein en in het bijzonder mensen die een steuntje in de rug nodig hebben. Niet voor niets begon je Kamerlidmaatschap met het verlangen naar meer menselijkheid in de zorg. "Geen woorden, maar daden", zei je erbij. Je was de stille kracht die op de achtergrond knokte voor concrete resultaten. Je was een van de drijvende krachten die de onderzoekscommissie Uitvoeringsorganisaties tot een groot succes maakte. Je vertrok twee jaar geleden uit de Kamer en kwam toch weer terug. Nu is het afscheid definitief en lonkt een nieuwe stap, als wethouder in de gemeente West Maas en Waal. De mensen daar kunnen een hele betrokken en menselijke bestuurder verwachten. Ik wens je daarbij alle goeds!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Bart Smals. Beste Bart. Je was zeer betrokken bij het pensioendebat en de vernieuwing van de arbeidsmarkt. Zzp'ers krijgen mede dankzij jou een stem in de Sociaal-Economische Raad. Daarmee had je positieve invloed op belangrijke vernieuwingen. Ook was je voorzitter van de vaste Kamercommissie VWS, Volksgezondheid, Welzijn en Sport, en lid van het fractiebestuur van de VVD. Voor de tweede keer neem je afscheid van de Tweede Kamer, maar nu voorgoed. "Dit afscheid is vooral een nieuw begin", zei je in een interview. Terug naar Delft, al ben je daar nooit echt weggeveest. De witte apothekersjas blijft in de kast, maar wie

weet — dat verklapte je ook in een interview — zien we je nog weleens terug als burgemeester. Het ga je goed!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Danai van Weerdenburg. Beste Danai. Zes jaar geleden maakte je de overstap vanuit de Eerste Kamer om ook hier de stem te vertolken van mensen die zich niet gehoord voelen. Je beet je vast in ICT-beleid en deed dat scherp en volhardend. Het onderwerp wordt hier in Den Haag "niet zo sexy gevonden", zoals je zelf zei.

Ik hoor een kind roepen. Dat is toch wel heel lief. Ik weet niet van wie het kind is, maar wil de ouder even naar boven gaan?

Maar je beseft hoeveel invloed het op ons dagelijks leven heeft. Je was kritisch op wollig taalgebruik en op beleidsstukken die lazen als glossy's. Op de vraag van de NOS hoe je als Kamerlid herinnerd wil worden, zei je: "Ik hoop dat anderen zeggen: hé, het lijkt wel alsof er een boze burger doorheen geglipt is." We hebben samen ook wat gemeen: de schrik toen de Urbanuskerk vlam vatte. Nog dank voor het mooie boek en de chocolade. Ik wens je alle goeds!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Mustafa Amhaouch. Beste Mustafa. Thuis spreek je vloeiend Limburgs. En hier in de Kamer sprak je — zonder dialect — luid en duidelijk over het mkb en de maakindustrie. Als hts'er bracht je een frisse, technische blik mee. Dat is je roeping, omdat je heilig gelooft in gevarieerde teams. Je zag jezelf zelfs ook als een E-nummer: een smaakversterker in de CDA-fractie en het parlement. Die rol heb je waargemaakt, vol optimisme en nuchterheid. Er ligt nu ongetwijfeld een mooie andere rol voor je in het verschieft: misschien in de maakindustrie of in de sport. Want nu krijg je meer tijd voor jouw geliefde taekwondo, voor handbal of voor hardlopen. Sowieso blijf je een smaakversterker in Noord-Limburg, of zoals jij die streek noemt: "het centrum van Europa". Dank je wel!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Salima Belhaj. Beste Salima. De laatste maanden zagen we je als scherpe ondervrager en autonome voorzitter van de parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening. Een belangrijke taak, die je helaas niet helemaal hebt mogen afmaken, maar jullie zijn wel heel ver gekomen. Net zo scherp en autonoom zette je je in voor Afghaans ambassadepersoneel, na de val van Kabul in 2021. Dankzij jouw motie ving Nederland meer mensen op die onder het vreselijke regime van de taliban niet meer veilig waren. Het toont jouw grote gevoel voor rechtvaardigheid. Je steekt je vinger op en spreekt je uit, als je vindt dat het nodig is. Of het nu gaat om de integratie van nieuwkomers, de broodnodige investeringen in Defensie of je kandidatuur voor het Europese lijsttrekkerschap. "Je moet niet angstig zijn", constateerde je nuchter. Met die houding heb je veel betekend voor de Tweede Kamer, en ook met je grote inzet

voor de excuses voor het slavernijverleden. Ik wil je heel hartelijk bedanken voor al het werk dat je hebt verzet!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Corinne Ellemet. Beste Corinne. Een maidenspeech houden op je eerste dag als Kamerlid, dat is niet iedereen gegeven. Je maakte meteen een wervelende duik in de inhoud en liet daarmee direct zien wat voor soort Kamerlid je wilde zijn: iemand die de politiek niet ziet als een beroep, maar als een eervolle vorm van maatschappelijke diensttijd. Maar je wilde tegelijkertijd de mensen in het land niet onderschatten. Mensen vinden inhoud écht interessant, benadrukte je. Die inhoudelijke betrokkenheid paste je als een jas; of het nu om vrouwenrechten ging — zoals jouw ferme strijd tegen de verplichte bedenktijd van vijf dagen voor een abortus — of het verstrekken van de abortuspil door de huisarts. Je was bovendien een Kamerlid met een scherp oog voor het welzijn van collega's. Je sprak je luid en duidelijk uit tegen het gure politieke klimaat en de heftige reacties op sociale media. Veel collega's zijn je daar nog steeds dankbaar voor. We gaan jouw betrokkenheid missen. Het ga je goed!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Frank Wassenberg. Waar zit je? Daar. Je was heel trots op de wetswijziging die je een halfjaar geleden realiseerde over de aanpak van dierenmishandeling en dierverwaarlozing. Het is een aanscherping van deze wet, waaraan je jaren hebt gewerkt. Het is een mijlpaal, maar zeker niet de enige. Je hele studerende en werkende leven heb je je ingezet voor dierenwelzijn. Maar je horizon was breder. Ook over de aardgasproblematiek in Groningen en de overgang van fossiele naar groene brandstof heb je deskundig en betrokken het woord gevoerd. Het was lang spannend of je jouw zetel kon behouden. Op het laatste moment viel het dubbeltje voor jou de verkeerde kant op. We zullen je onvermoeibare en heldere inzet gaan missen, ook in het Presidium. Ook voor die inbreng wil ik je hartelijk danken.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Harm Beertema. Beste Harm. Je viel op door je gedreven woordvoering over onderwijszaken. Dat kwam niet uit de lucht vallen, want voordat je de Kamer betrad, had je al jarenlange ervaring als docent Nederlands en Engels in Rotterdam-Zuid. Daar heb je met je eigen ogen gezien hoe de instroom van mensen uit andere culturen invloed heeft op het leven en werken in Nederland. Dat voedde je politieke overtuiging en vanuit die overtuiging heb je je altijd sterk gemaakt voor de kwaliteit van het Nederlandse onderwijs. De onderwijsportefeuille noemde je ooit "de meest prestigieuze portefeuille". Je verbaasde je erover dat vele van de collega's daar soms anders over dachten.

Je komt dan ook uit een echte onderwijsfamilie. Jouw grootvader volgde de avondkweekschool in Groningen en trog ten tijde van de schoolstrijd naar Amsterdam om daar christelijk onderwijs op te zetten. Drie van zijn zoons, onder

wie je vader, gingen ook het onderwijs in. Dat jij en je zus voor de klas zouden gaan staan, leek dan ook onvermijdelijk. Als politicus maakte je een ontwikkeling door van communist naar Fortuynist — alles wat ik zeg, klopt, hè — om vervolgens te eindigen bij de PVV. Maar misschien moet ik dat "eindigen" nuanceren. Je hebt duidelijk gemaakt dat je nog niet uitgesproken bent over jouw geliefde onderwijs. Dank je zeer.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Roelof Bisschop. Beste Roelof. "Ik zal proberen om mijn verhaal hier zo eigen mogelijk te vertellen." Met die woorden begon je in 2012 je maidenspeech. Elf jaar lang ben je dicht bij jezelf gebleven. Je was veelzijdig, altijd gericht op de inhoud en wars van oneliners. Dat laatste kwam door je Saksische volksaard: bedachtzaam luisteren en dan pas reageren. Als boerenzoon kende je de landbouwportefeuille al sinds je jeugd en als oud-leraar kent het onderwijs ook weinig geheimen voor je. De akkerbouwers noemden jou hun beste belangenbehartiger in dit huis. Je was ook de man achter de tentoonstelling, in de Statenpassage op het Binnenhof, over de Statenvertaling. Zo kon je als Kamerlid jouw liefde voor de geschiedenis kwijt. Die liefde leidde ook tot jouw aangenomen motie om de Oude Zaal van de Tweede Kamer weer als vergaderzaal te gaan gebruiken. We zullen je beschouwende blik en je opgewekte houding missen. En mocht je je de komende tijd vervelen, wat ik sterk betwijfel, dan zijn er wellicht collega's die graag de buitenmuren van hun huis door je laten voegen. Want ook dat is een talent van jou. Maar bovenal wens ik jou iets meer tijd voor de jaarlijkse "huwelijksreis" met je vrouw. Het ga je goed.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Machiel de Graaf. Beste Machiel. Je moeder wilde dat je dominee zou worden, maar als 9-jarige wist je na enig onderhandelen te bereiken dat zij ook genoeg nam met een betrekking als Tweede Kamerlid. Je hebt dat waargemaakt en noemde het "een eervolle positie". Je bent elf jaar lid geweest van de Tweede Kamer. In die tijd voerde je het woord over integratie en islam, maar ook over infrastructuur, milieu, klimaat en financiën. Daarbij zeilde je altijd scherp aan de wind en schuwde grote woorden niet. Als Scheveninger, opgegroeid in Den Haag, waren jouw jeugd en sociale leven verknoot met de korfbalvereniging KVS, waar je speler, fysiotherapeut en supporter was. Langs de lijn wist je ook verbaal je mannetje te staan. Al geruime tijd wist je dat dit de laatste termijn in de Kamer zou worden en dat je een ander pad ging volgen. Dat is best een verrassende keuze geworden, in ieder geval voor ons. Je bent omgeschoold tot traumatherapeut. Het leven vraagt weer andere dingen, zei je daar zelf over. Ik denk dat je moeder deze carrièrewending zeker zou hebben goedgekeurd. Het ga je goed. Dank je wel.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Rudmer Heerema. Beste Rudmer. 50 kilometer hardlopen in de week zat er de afgelopen jaren niet in. Maar je was altijd bereid om in beweging te komen voor het belang van de sport en voor sporters in Nederland: van breedtesport tot het topsportklimaat. Van jouw pleidooi voor twee uur bewegingsonderwijs op de basisschool tot het binnenhalen van mooie sportevenementen als de Formule 1; waar gesport werd, daar was jij. En waar jij was, daar werd gesport. Erica Terpstra is niet voor niets al die jaren jouw grote voorbeeld geweest. We hebben haar enthousiasme en onvermoeibaarheid ook in jou teruggezien. Daarnaast heb je ook de Kamer van advies voorzien. Zo komt de loungeplek in het ledenrestaurant uit jouw koker en staat gezonder eten op de kaart door een werkbezoek dat jij samen met het Kamerrestaurant aan Papendal hebt gehouden.

"Het voelde nooit als werk", zei je eens in een interview. Die vijf woorden spreken boekdelen. We gaan je zeker terugzien in de sportwereld of op de kaasmarkt van je geliefde Alkmaar. Ik wens je alle goeds!

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Pieter Heerma. Beste Pieter. Je bent ooit de "grote vriendelijke reus" genoemd. Hoe waar ook, dat is niet het hele verhaal. Je hebt je onderscheiden door bezig te zijn met de inhoud en minder met beeldvorming. Je stond klaar voor de partij toen er een vacature ontstond als fractieleider, een plek die je "de mooiste hondenbaan van het Binnenhof" hebt genoemd. Je hebt die rol ingevuld op de manier die bij je past: hoffelijk, open en betrouwbaar. Jouw collega's spreken zich daarom lovend uit. Maar misschien kan het feit dat je 2 meter lang bent én dat je ooit succesvol judoka was, daarbij hebben geholpen.

Je vindt volksvertegenwoordiger zijn het hoogste goed. Daarom liet je je vaak uit over de omgangsvormen die we er hier op nahouden. Je was daar, zacht gezegd, niet positief over en hebt een hekel aan politieke spelletjes die over personen gaan en niet over de inhoud. Je koos consequent voor de brug en niet voor de kloof.

Je houdt wél van bordspellen. Filosoferend over een toekomst na de politiek uitte je de wens een spelletjeswinkel te beginnen, waar je advies geeft om daarna mensen gelukkig de deur uit te zien lopen. Of een poffertjeszaak. Volgens mij is er een poffertjeszaak die op zoek is naar een nieuwe eigenaar, dus ...

(Hilariteit)

De voorzitter:

Ik ben heel benieuwd wat het gaat worden. In ieder geval: het ga je goed en heel veel dank, Pieter.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Tunahan Kuzu. Beste Tunahan. Jouw kinderen waren je grote drijfveer in de politiek, zei je regelmatig. Met die

drijfveren in het achterhoofd was je de laatste jaren een soepele en kundige voorzitter van de commissie Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Daar begeleidde je het debat over grote vraagstukken, zoals het nieuwe pensioenstelsel, banen en het bestrijden van armoede. Je kreeg daar terecht heel veel waardering voor. Ook heb je je als zorgwoordvoerder ingezet voor meer preventie rond mentale gezondheid. De zorg gaat je aan het hart. Je vindt dat de verschillen in de samenleving kleiner moeten worden, zodat mensen met een lagere sociaaleconomische status een stap vooruit kunnen zetten. Je zette je altijd in om de gezondheidszorg voor iedereen betaalbaar en toegankelijk te houden, en om de kwaliteit van de zorg te verbeteren. Je bent uitgesproken en direct. Maar er kleeft ook iets bijzonders aan je, namelijk een formule: $K=T+10$. Kuzu is altijd tien minuten later.

Eén ding is zeker: waar jij verschijnt, daar gebeurt altijd iets. Je bent pas 42, maar na vijftien jaar politiek voel je je soms 82, zei je met enige zelfspot in de podcast De Stemming. Ik wens je na vijftien jaar politiek iets meer rust. Rust iets meer uit, ook samen met je kinderen. Ik hoop dat zij altijd je drijfveer zullen blijven. Dank je zeer.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Ik word even aangemoedigd door de Griffier.

Henk Nijboer. Beste Henk. Je schreef in 2017 geschiedenis als eerste voorzitter van een parlementaire ondervragingscommissie. Die commissie boog zich over fiscale constructies. Fiscaliteit was een van de grote onderwerpen waar je het woord over voerde — veel woorden, mag ik wel zeggen! De NRC heeft ooit uitgerekend dat je tot 2019 154.109 woorden hebt gebruikt. We zijn nu vier jaar verder, dus misschien is dat aantal wel meer dan verdubbeld. En je deed altijd alles uit het hoofd, iets wat weinigen je nadoen. Maar belangrijker dan de vorm was de inhoud van jouw bijdragen. Je voerde het woord over financiën en over volkshuisvesting, en natuurlijk over Groningen, de provincie waar je vandaag komt, nu nog woont en ook weer gaat werken. Dat deed je altijd scherp en met kennis van zaken. Hier in huis heb je je ook ingezet als lid van het Presidium. Daar wil ik je hartelijk voor bedanken. Je boekte op de valreep van je tijd hier nog een laatste, groot succes. Een initiatiefwet die je samen met collega Pieter Grinwis indiende, is aangenomen in de Eerste Kamer. De nieuwe wet doet tijdelijke huurcontracten in de ban.

In jouw afscheidsbrief zeg je dat je het neerkijken op het werk van het parlement afkeurt, ook omdat je in jouw privéleven hebt mogen ondervinden hoe belangrijk resultaten zijn die in dit huis worden bereikt. Je doelde daarbij op het mogelijk maken van een huwelijk tussen paren van gelijk geslacht. Ik hoop dat jij en je man nu meer van dat privéleven kunnen gaan genieten. Ik wens je daarbij alle goeds.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Sjoerd Sjoerdsma. Beste Sjoerd. Je kwam in 2012 in de Tweede Kamer. Daar viel je al gauw op door een gedreven en pittige debatstijl. Je nam je ervaring als diplomaat mee. Je hebt uitgesproken opvattingen over mensenrechten,

zozeer zelfs dat landen als Rusland en China de behoefte voelden om je de toegang tot hun land te onttrekken, helaas. Die betrokkenheid op mensenrechten heeft je ook veel erkenning gebracht. Je maakte je ook sterk om binnen de Europese Unie een sanctieregime voor mensenrechtenschenders in te stellen. Daarvoor ontving je samen met Pieter Omtzigt de Magnitsky-award.

Je bent het levende bewijs dat Kamerleden invloed kunnen hebben, op wereldschaal, zoals gezegd, maar ook op de levens van individuen. Ik noem jouw grote inzet voor de Afghaanse tolk die je tijdens je diplomatenjaren goed hebt leren kennen, en de bemiddeling bij de visumaanvraag van Avak, die daardoor toch met zijn team naar de LEGO-wedstrijden in de Verenigde Staten kon gaan.

Als kers op de taart ontving je een paar weken geleden een journalistieke award voor je inzet voor de vrijheid en veiligheid van journalisten wereldwijd. Het ga je goed en dank je wel.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Steven van Weyenberg. Beste Steven. Je bent samen met Sjoerd Sjoerdsma, Paul van Meenen en mijzelf in 2012 aangetreden als Kamerlid voor D66. Nu verlaten drie van die vier ook weer gezamenlijk de Kamer. Paul is inmiddels geland aan "de overkant", zoals we dat na een eeuwenlang nabuurschap plegen te noemen. Waar jij na je Kamerlidmaatschap en een relatief korte periode als staatssecretaris naartoe gaat is nog niet duidelijk. Even kijken, wacht even ... Dit klopt niet! Ik ga dit opnieuw doen. We weten waar jij naartoe gaat: je wordt staatssecretaris van Cultuur! Ik wil je daarmee van harte feliciteren. Dat was eigenlijk het eerste nieuws waar we vanochtend mee opstonden. Je was al eens staatssecretaris en gaat die functie nu op een andere manier, met een andere portefeuille, vervullen.

Bij je aantreden zei je dat je de Kamer en haar werkwijze nog goed moest leren kennen, want "hoe kan je zwemmen, als je nog niet eens weet wat water is?" Inmiddels heb je de diploma's A, B, en C en het diploma reddend zwemmen ruimschoots binnen, mag ik wel concluderen. Je hebt veel bereikt. Zelf noem je bijvoorbeeld de verbetering van de arbeidsmarktpositie van ex-kankerpatiënten en een betere positie voor Surinaamse AOW-gerechtigden als twee van die onderwerpen. Daaruit blijkt maar weer eens dat Kamerleden veel kunnen betekenen voor de individuele burger. Ik wens je het allerbeste in je nieuwe baan.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Jasper van Dijk, SP. Ooit heb je gezegd dat je meedenken over het inrichten van de samenleving het mooiste vindt dat er is. Als veteraan van het Binnenhof heb je daar dan ook je ziel en zaligheid aan gegeven. Je bent een rechtgeaard SP'er, dus je beperkte jezelf niet tot het parlementaire werk; ook daarbuiten was je zeer actief. Je hebt veel onderwerpen onder je hoede gehad: onderwijs, defensie, sociale zaken en asiel, en de laatste jaren buitenlandse zaken, defensie en Europa. Zelf vond je dat een verrijking, want iets op de automatische piloot doen, vond je een

risico. In ieder geval was je altijd serieus en goed voorbereid, en meestal sprak je daarbij ook uit je hoofd. Daarbij was je ook niet bang om stevige taal te gebruiken. Voor jou is een schrikbeeld dat dit een "ingekakt burgerlijk parlementje" zou worden. De vrijheid van het woord, en ook de creativiteit daarin, moet kunnen bloeien.

Terugkijkend op je loopbaan als Kamerlid analyseerde je zelf dat je er zelf minder vaak met gestrekt been ingaat. En inderdaad, we kennen je als een nuchter en zakelijk mens. Daarbij vind je je privéleven je eigen zaak. Maar ook jij ontkomt niet aan de geneugten van sociale media: als je iets over je dochter op Facebook zet, krijg je veel meer likes dan voor een uitspraak over Oekraïne. Voor iemand die inhoud boven vorm stelt, is dat wennen. Met jou vertrekt opnieuw een schat aan ervaring uit de Kamer. Enkele lessen heb je wel voor de nieuwkomers: verval niet te veel in details, koester het dualisme en wees onvoorspelbaar. Je sluit nu een deel van je leven in Den Haag af. Ik hoop dat je een nieuwe vorm kan vinden om je idealen te verwezenlijken. Het ga je goed.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Sietse Fritsma. Beste Sietse. Je neemt niet voor de eerste keer afscheid van de Tweede Kamer. In 2019 ben je al eens een "hoffelijke houwdegen" genoemd. Dat is een treffende omschrijving. Je kan in het debat fel van leer trekken. Dat doe je soms ongepolijst, maar zonder meer duidelijk — je typeerde dat zelf ooit als volgt: "Als een appel een appel is, noem 'm dan ook een appel" — om daarna met de mensen waarmee je de degen kruiste een vriendelijk gesprek te hebben. Je staat het meest bekend om jouw geharnaste opstelling in debatten over vreemdelingen- en asielbeleid. Veel en vaak. Zodanig zelfs dat je in 2019 zelf stelde enigszins last te krijgen van metaalmoeheid. Maar toen de PVV een beroep op je deed om een vrijgekomen zetel opnieuw te bezetten, heb je daaraan onmiddellijk gehoor gegeven. Je hart ligt nu eenmaal bij deze partij, waarbij je hebt ondervonden dat het leven buiten de PVV soms koud en hard kan zijn. In de jaren na jouw terugkeer in de Kamer voerde je het woord over andere onderwerpen dan binnen de vreemdelingen- en asielportefeuille. Dat betrof onderwerpen zoals defensie. Maar jouw stijl heeft daar niet onder geleden. Bij jouw afscheid in 2019 wilde je je werktelefoon met een wijde boog in de Noordzee gooien. Ik ben benieuwd of je dat nu écht gaat doen. Succes met alles wat op je pad komt.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Last but not least: Attje Kuiken. Beste Attje. Jouw grote passie is duiken. Als een echte sport, hè. Dat gevoel voor duiken is nogal een contrast met jouw opstelling in de politiek, want daarbij is er zeker geen sprake van duikgedrag. Verschillende malen nam je de verantwoordelijkheid om de PvdA-fractie te leiden toen er sprake was van leiderschapswisselingen. Dat begon al in 2016 bij het vertrek van Diederik Samson en vorig jaar werd je fractievoorzitter. Dat is niet onopgemerkt gebleven, niet alleen door je inhoudelijke inbreng bij de debatten in dit huis, maar ook door jouw inzet en motivatie om linkse samenwerking van de grond

te tillen. We weten allemaal dat er in het verleden talloze pogingen zijn gedaan om dat voor elkaar te krijgen, maar onder jouw bewind zijn er resultaten geboekt.

Dat is een beetje opmerkelijk, want je bent opgegroeid in een echt sociaaldemocratisch milieu, een politiek rood nest. Jouw politieke drijfveren zijn daar ontstaan en geëvolueerd. Politieke overtuiging is één ding, maar die ook waarmaken is een ander ding. Jouw doorzettingsvermogen en zelfvertrouwen hebben daar sterk aan bijgedragen. Ook heb je tot het laatste toe campagne gevoerd voor GroenLinks-PvdA in jouw geliefde Breda.

Ergens nee tegen zeggen is niet jouw primaire reactie. Je bent van mening dat je de kansen die je krijgt ook moet grijpen. Dat heb je dan ook met verve gedaan. Je gunt anderen ook die kansen. Jouw jarenlange inzet om kindarmoede tegen te gaan is daarvan het sprekende voorbeeld. En een ander is de initiatiefwet die mede op jouw naam staat om goederen en diensten die door kinderarbeid tot stand komen, te bestrijden. Niet voor niets was jij vicevoorzitter van de parlementaire ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag.

Je hebt je sporen verdiend in het bestrijden van onrecht en je vertrekt vandaag als een van de langstzittende Kamerleden. Daarmee verdwijnt er weer veel ervaring uit dit huis, en bovenal een prettig mens. Dat is jammer, maar jij kunt terugkijken op een mooie periode. Jouw erfenis is onmiskenbaar en belangrijk.

Je hebt al laten weten dat een voortzetting van jouw politieke loopbaan niet ondenkbaar is, zij het op een andere positie dan Kamerlid. We zullen zien waar dat toe leidt. Ik wens je in ieder geval het allerbeste.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Nummer 80, zeg ik. De heer Kees van der Staaij, de laatste, onze nestor. Beste Kees. De hekkensluis, onze nestor, zoals ik al zei. Je bent maar liefst 25 jaar Kamerlid geweest. Dat is een tijdspanne die op zichzelf al ontzag opwekt, vooral ook omdat je bij vertrek nog niets van jouw humor, energie en interesse bent verloren. Op lijstjes van effectieve en succesvolle Kamerleden eindigde je altijd hoog, met als een hoogtepunt het winnen van de Thorbeckeprijs voor welsprekendheid in 2016.

Het inzetten van humor doe je zeker niet achteloos. Als woordvoerder van een kleine fractie ben je vaak laat aan de beurt bij een debat. Soms ontstaat dan de indruk dat er al zó veel is gezegd dat stoppen misschien de voorkeur verdient. En dan moet jij nog. Het is dan de uitdaging om een bijdrage te leveren waar mensen voor blijven zitten, misschien wel op het puntje van hun stoel. En volgens mij zijn de collega's het met me eens ...

Ik schors de vergadering voor een enkel moment, want ik heb een kriebelhoest. En dan doen we het helemaal opnieuw.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De voorzitter:

Ik doe het even helemaal opnieuw.

Beste Kees. Je bent maar liefst 25 jaar Kamerlid geweest. Dat is een tijdspanne die op zichzelf al ontzag wekt. Vooral ook omdat je bij je vertrek nog niets van jouw humor, energie en interesse bent verloren. Op lijstjes van effectieve en succesvolle Kamerleden eindigde je altijd hoog, met als een hoogtepunt het winnen van de Thorbeckeprijs 2016 voor welsprekendheid.

Het inzetten van humor doe je zeker niet achteloos. Als woordvoerder van een kleine fractie ben je vaak als laatste aan de beurt bij een debat, en nu ook hier weer. Soms ontstaat dan de indruk dat er al heel veel is gezegd en dat het het beste is om te stoppen. En dan moest jij nog. Het is dan een uitdaging om een bijdrage te leveren waar mensen voor blijven zitten, misschien wel op het puntje van hun stoel. En de collega's zullen het met me eens zijn: altijd slaag jij daarin!

Een van de speerpunten die je de laatste jaren benadrukte, was de mantelzorg. Je vond dat mensen die belangeloos opkomen voor hun naaste daarvoor wel extra ondersteuning verdienden. Je doelde daarbij op zaken zoals het veruimen van verlofregelingen, het verhogen van de jaarlijkse mantelzorgwaardering en het aanpassen van het belastingstelsel zodat niet alleen werken, maar ook zorgen loont. Het tekent de wijze waarop je naar de maatschappij kijkt.

Naast het optreden als partijpoliticus met flair en flux de bouche, heb je ook een onuitwisbare indruk achtergelaten als parlementariër met oog voor het algemeen belang. Je trad daarmee in de voetsporen van voorgangers als Bas van der Vlies en Gert Schutte. Ik heb het dan natuurlijk ook over het feit dat je het staatsrechtelijk geweten van deze Tweede Kamer bent. Het is dan ook niet voor niets dat wij bijna altijd naar jou keken als er een commissie moest worden ingesteld die verbeteringen onderzocht in onze eigen procedures en werkwijze. Ook jouw bijdragen in de commissie voor de Werkwijze werden in dat opzicht hooggewaardeerd.

We gaan je missen. Jouw nieuwe leven is in ieder geval slecht nieuws voor je schoenencollectie. Altijd liep je bij het binnentreden van het Kamergebouw eerst langs de schoenpoetsmachine om die zijn goede werken te laten doen. Dat wordt in de toekomst noest handwerk!

Ik dank je zeer en hoop ook dat je een rustige tijd hebt met jouw gezin. Dank je wel, Kees.

(Staande ovatie)

De voorzitter:

Het was een groot genoegen voor mij om wat warme woorden te richten tot alle vertrekkende leden.

Ik kom nu op het volgende bijzondere onderdeel, namelijk de koninklijke onderscheidingen. Het is mij een groot genoegen dat ik de Kamer kan mededelen dat het Zijne Majesteit de Koning heeft behaagd om de leden — onthoudt u de volgorde heel goed — Amhaouch, Beertema, Bevers, Drost, El Yassini, Heerema, Heerma, De Jong, Kat, Kuik, Kuiken, Kuzu, Nijboer, Palland-Mulder, Van der Staaij,

Sjoerdsma, Strolenberg en Van Weyenberg te benoemen tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Ik wil u vragen om naar voren te komen en op alfabetische volgorde van achternaam te gaan staan. De aanwezige pers kan beeldopnamen maken na het opspelden van de versierselen. Met dat doel schors ik de vergadering ook even heel kort. Ik noem iedereen nog even op: Amhaouch, Beertema, Bevers, Drost, El Yassini, Heerema, Heerma, De Jong, Kat, Kuik, Kuiken, Kuzu, Nijboer, Palland-Mulder, Van der Staaij, Sjoerdsma, Strolenberg en Van Weyenberg.

(De leden Amhaouch, Beertema, Bevers, Drost, El Yassini, Heerema, Heerma, De Jong, Kat, Kuik, Kuiken, Kuzu, Nijboer, Palland-Mulder, Van der Staaij, Sjoerdsma, Strolenberg en Van Weyenberg krijgen de versierselen behorend bij de benoeming tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau opgespeld.)

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Ik schors de vergadering voor een enkel moment voor het maken van een mooie foto met elkaar.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De voorzitter:

Ik wil graag weer beginnen. Ik begin met een rectificatie. De heer Beertema is nooit communist geweest.

(Hilariteit)

De voorzitter:

Wikipedia klopt niet. Dan heb ik dat rechtgezet.

Van harte gefeliciteerd eenieder met de mooie blijk van waardering. Dan geef ik nu het woord aan het vers geridderde Kamerlid en scheidend nestor, de heer Van der Staaij.

De heer Van der Staaij (SGP):

Voorzitter. Sommige collega's vroegen al: je neemt toch wel wat mee? Maar ik kan ze geruststellen. Ik heb wat meegenomen. Een surprise hoort op deze dag, hè. Aan mij is de eer om namens de vertrekkende leden het woord te mogen voeren. Ik moet zeggen dat het echt een eer is, want namens zo veel leden heb ik niet vaak het woord gevoerd!

(Hilariteit)

De heer Van der Staaij (SGP):

Mevrouw de Voorzitter. Ik wil u graag allereerst bijzonder bedanken voor alle hartelijke afscheidswoorden. Heel knap hoe u voor iedereen een compact maar persoonlijk woord had. Dat wordt zeer gewaardeerd, evenals de koninklijke onderscheidingen die een aantal van ons, waaronder ikzelf,

mochten ontvangen. We hopen die onderscheidingen nog lange tijd met eer en in gezondheid te mogen dragen.

(Geroffel op de bankjes)

De heer **Van der Staaij** (SGP):

Mevrouw de Voorzitter. U neemt zelf ook afscheid. Ook voor u is het een bijzonder moment. Ik heb begrepen dat daar nog mooie woorden over worden gesproken, maar ik wil u toch graag zelf ook nog bedanken voor uw enorme inzet als Kamervoorzitter in een turbulente tijd. Ik kreeg welaans een telefoontje of een appje van u vroeg in de morgen of laat in de avond, waarin u aan het broeden was over bijvoorbeeld het binnen de perken houden van interrupties of moties en hoe je daar nou beter mee om zou kunnen gaan. Ik moet u zeggen ...

De **voorzitter**:

Dat was allemaal wel vertrouwelijk, hè!

(Hilariteit)

De heer **Van der Staaij** (SGP):

Zeker! Ik ga ook niet verder in detail daarover, hoor, maar wat ik er wel over wil zeggen: ik was ervan onder de indruk hoe u bij nacht en ontij in de weer was om steeds te kijken hoe het allemaal nog beter kon. Reuzebedankt daarvoor!

(Geroffel op de bankjes)

De heer **Van der Staaij** (SGP):

Veel Kamerleden nemen vandaag afscheid. We zeiden het al. De achtergrond van ons vertrek is heel verschillend. Sommigen overkwam het vooral. Voor veel anderen was het een bewuste en weloverwogen keuze. Maar hoe het ook is, niemand die hier vandaag vertrekt, zal dit afscheid onberoerd laten. Het is en blijft een bijzondere werkplek en een bijzonder voorrecht om het mooie ambt van volksvertegenwoordiger kortere of langere tijd te mogen bekleden en op die manier ook van betekenis te kunnen zijn. Bij alle verschillen die er zijn tussen ons als grote groep vertrekkende Kamerleden, hebben we zeker weten één ding gemeenschappelijk. Dat is dat we enorm dankbaar zijn voor alle medewerkers van de Kamer en voor alle medewerkers van onze fracties, die ons zo voortreffelijk hebben gesteund.

Mag ik één voorbeeld noemen? Nog niet zo lang geleden werd ik op de schouder getikt door een vriendelijke bode, deze keer niet omdat ik het lampje van mijn mobiele telefoon weer eens aan had laten staan, maar met de vriendelijke vraag: meneer Van der Staaij, zou u even naar de publieke tribune willen komen om iets in ontvangst te nemen van een hele enthousiaste meneer? Hij zei er gelijk bij: normaal doen we dat natuurlijk niet, maar voor deze meneer, met het syndroom van Down, willen we toch graag even een uitzondering maken. Toen dacht ik onmiddellijk: wat hebben we hier toch een geweldige Kamermedewerkers! Kijk, dat is nou de befaamde menselijke maat.

(Geroffel op de bankjes)

De heer **Van der Staaij** (SGP):

Van restaurant tot Griffie, van beveiliging tot Bureau Wetgeving, iedereen voor en vooral ook iedereen achter de schermen: het is bijzonder met hoeveel toewijding en altijd met een brede glimlach jullie je werk doen. Het maakte het voor ons allemaal tot een groot genoegen om hier te werken. Ontzettend bedankt.

(Geroffel op de bankjes)

De heer **Van der Staaij** (SGP):

Mevrouw de voorzitter. Dit dankwoord is traditioneel altijd ook een moment om namens de vertrekkende leden nog iets mee te geven aan de nieuwe leden. Nou is het wel de vraag of de ontvankelijkheid daarvoor heel groot is op dit moment, zo tussen de uitbundige afscheidswaarden en de lonkende bitterballen. Gelukkig heb ik de afgelopen paar jaar samen met wat andere collega's op uw verzoek al uitgebreid na mogen denken over hoe wij het Kamerfunctioneren verder kunnen verbeteren. Dat heeft een praktische werkagenda opgeleverd met adviezen rond onderwerpen als het verder vooruitkijken bij wetten en met meer structuur de controle op de regering vormgeven. Ik kan u zeggen dat daar al volop mee aan de slag is gegaan en ik hoop en vertrouw dat daarmee doorgegaan wordt. Het is waar: er zijn veel partijen, de hectiek van alledag is groot en de gemiddelde zittingsduur van Kamerleden is tegenwoordig wel wat krap bemeten. Maar toch, er blijven mogelijkheden genoeg om de ambachtelijke kant van het Kamerlidmaatschap goed uit de verf te laten komen. En gelukkig zien we telkens weer nieuwe Kamerleden vanuit allerlei partijen die daar met enthousiasme de schouders onder willen zetten.

Graag wil ik vandaag nog een dikke streep zetten onder het grote belang van goede onderlinge contacten, over grenzen van partijen en rollen en functies heen. Met elkaar, met ambtenaren, met mensen in het land, kopjes koffie drinken met elkaar. Het hoort ook wezenlijk bij democratie, bij een parlement, dat we hier niet alleen komen om ergens iets van te vinden en dat te zenden, maar dat we ook een beetje nieuwsgierig blijven naar de ander, daar oog en oor voor hebben. Daarom pleit ik ook voor het in ere houden van de ongeschreven regels — we hebben het vaak over de geschreven regels, maar er zijn ook ongeschreven regels — zoals dat je in een debat ook aanwezig blijft als medeleiden het woord voeren of het kabinet iets terugzegt en dat je je met schaamrood op de kaken netjes afmeldt bij de voorzitter als dat soms even niet lukt. Dat is niet zomaar hoffelijkheid. Dat raakt ook aan de pijlers van hoe een parlement hoort te werken.

Mevrouw de voorzitter. Ik zal me nu verder inhouden in het meegeven van boodschappen namens de vertrekkende leden, maar ik wil graag letterlijk iets meegeven, en dat doe ik mede namens het terugkerende Kamerlid Joost Sneller. Een serieuze surprise. Wij hadden namelijk het gemeenschappelijke genoegen om rapporteur wetgevingskwaliteit te zijn vanuit de Kamercommissie voor Justitie. Ik ga maar gelijk verklappen wat ik heb meegenomen: een praktische handreiking wetgevingskwaliteit voor Kamerleden. Hoe kan je als Kamerlid concreet bijdragen aan goede wetten, daar gaat het over. En ere wie ere toekomt: er is hieraan ongelofelijk hard gewerkt door medewerkers van de Dienst Analyse en Onderzoek — ik noem in het bijzonder Tjickla Rijnt en Maurits Ippel — maar ook door de staf van de Kamercom-

missie voor Justitie en door Bureau Wetgeving. Graag wil ik u, mevrouw de voorzitter, mede namens Joost Sneller deze handreiking met de titel Werken aan wetten overhandigen.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Ik ga hem even openmaken en laten zien. Dat mag toch wel, op 5 december? Kijk. Mooi.

(Geroffel op de bankjes)

De heer Van der Staaij (SGP):

Joost Sneller en ik willen u graag aanbevelen een exemplaar hiervan vandaag nog in de schoen te stoppen van alle Kamerleden die hier morgen worden geïnstalleerd. Morgen zal het bijzondere moment daar zijn dat de kersvers gekozen Kamerleden of herkozen Kamerleden hier trouw aan de Grondwet zweren of beloven en een getrouwe vervulling van hun ambt zweren of beloven. Wij als vertrekkers hebben daar ongetwijfeld allemaal zo ook onze eigen herinneringen aan.

Vergun mij hier een persoonlijke noot. Ik weet nog als de dag van gisteren dat ik het ooit als 29-jarige heel plechtig en indrukwekkend vond om voor het eerst de eed af te leggen en de woorden uit te spreken: zo waarlijk helpe mij God almachtig! Het is mijn diepe overtuiging dat die almachtige God ook de gezondheid, kracht en opgewektheid heeft gegeven om dit werk al die jaren te doen. Daarom zeg ik graag mijn voorganger Bas van der Vlies uit de grond van mijn hart na: soli Deo gloria.

(Geroffel op de bankjes)

De heer Van der Staaij (SGP):

Voorzitter. Tot slot wil ik ook graag ons thuisfront bedanken. Ik weet zeker dat ik namens alle vertrekkende leden spreek als ik zeg: hoe hadden we dit werk kunnen doen zonder jullie steun en begrip? Velen van onze dierbaren zijn vandaag aanwezig of kijken mee. Daarom zeg ik namens iedereen: ontzettend bedankt dat jullie ons de ruimte hebben gegeven om dit even mooie als veeleisende ambt te bekleden.

Mevrouw de voorzitter. Er is een tijd van komen en een tijd van gaan. Voor ons zit het erop. Het ga u allen goed. Dank u wel.

(Staande ovatie)

De voorzitter:

Namens de collega's, Kees, meneer Van der Staaij, wil ik u bedanken voor uw kennis en ervaring die u heeft ingebracht. Dit is echt ontzettend mooi. Complimenten aan de heer Sneller en de heer Van der Staaij. Dit boekje wil je eigenlijk hebben als je start en dat ligt hier nu. Zeer veel dank.

Ik vind het ook belangrijk om u een cadeau te geven als dank voor de kennis en ervaring die u altijd heeft ingezet in allerlei werkgroepen en voor uw advisering. Ik wil u graag

namens de Tweede Kamer een Delfts blauwe tulpenvaas aanbieden, die speciaal gemaakt is voor de Tweede Kamer. We weten allemaal dat zo'n vaasje kwetsbaar is. Als u even naar voren wilt lopen, dan wil ik u dit aanbieden.

Ik schors de vergadering tot 15.00 uur, want dan is de vicepremier ook in huis. We doen even een overhandigingsmoment aan de heer Van der Staaij en daarna gaan we om 15.00 uur weer verder. Dus blijft u nog even zitten voor het overhandigingsmoment. Daarna kunt u tot 15.00 uur even de benen strekken.

De vergadering wordt van 14.56 uur tot 15.09 uur geschorst.

De voorzitter:

Ik heet u allen weer van harte welkom, in het bijzonder de vicepremier in vak K.

Zoals ik al eerder zei, breekt voor mij nu ook een bijzonder moment aan. Ik zit voor, maar het gaat nu ook even over mij. Daarom ben ik erg blij met mijn gasten: mijn vrouw, Madeleine van Toorenburg en Jan Anthonie Bruijn. Ik weet ook zeker dat mijn beste vriendin, Danielle, aan het kijken is, net als mijn moeder. Dag, mam!

Nu moet ik het dan toch echt uit handen geven. Ik geef het woord aan de eerste ondervoorzitter, Roelien Kamminga.

Mevrouw Kamminga (VVD):

Beste Vera. Aan mij de eer om het woord tot jou te richten, want ook jij neemt vandaag afscheid. Je bent inmiddels bijna drie jaar onze Voorzitter, maar laten we niet vergeten dat je daarvoor bijna elf jaar lang Kamerlid bent geweest. In 2012 kwam je in de Kamer. Je hield je maidenspeech tijdens een debat over de problematiek van ondervoede ouderen. Je gaf toen aan dat je er als voorzitter van het COC voor probeerde te zorgen dat mensen zichtbaar zichzelf kunnen zijn, maar dat je je als Kamerlid nog breder maatschappelijk kon inzetten. Jouw speerpunten waren persoonlijke vrijheid, eigen verantwoordelijkheid en eigen regie. Dat is de rode draad geweest in het werk dat je als Kamerlid hebt gedaan. Zo maakte jij je sterk voor de legalisering van softdrugs en sprokkelde je steun bij elkaar voor de regulering van wietsteelt, terwijl iedereen dacht dat dat kansloos was. Ook zette jij je in voor de modernisering van familierecht en het invoeren van een vrouwenquotum voor het bedrijfsleven. En alsof deze portefeuilles nog niet voldoende waren, voerde je het woord over langdurige zorg en het coronabeleid.

De afgelopen weken heb je ons tijdens het opruimen via sociale media deelgenoot gemaakt van een aantal momenten die voor jou bijzonder waren. Je wilde zo laten zien hoe mooi het vak van volksvertegenwoordiger is en mensen inspireren om ook voor de politiek te kiezen, want, zoals je schrijft, je kunt echt het verschil maken. Dat deed je op tal van terreinen. Je noemde zelf onder andere de ondersteuning van mantelzorgers, onderzoek naar medische wiet en natuurlijk de parlementaire enquêtecommissie Fyra. Toen ik je onlangs sprak, noemde je het mogelijk maken dat ouders hun levenloos geboren kind kunnen registreren in de basisadministratie als een van je mooiste resultaten. Dat resultaat is echt zeer betekenisvol voor de ouders, en is bovendien een mooi voorbeeld van samen-

werking tussen burgers en de politiek, zoals ook te lezen valt in het boek dat hierover verscheen: Noem mijn naam en ik besta.

Tijdens je Kamerlidmaatschap zocht je altijd de samenwerking en bleef je knokken voor waar jij in geloofde. Je was zo gedreven dat je in 2014 al werd verkozen tot het meest effectieve Kamerlid. Zelf zei je daarover in een interview in het AD in 2017: "Ik vind dat je ambities moet hebben als het gaat over gelijke rechten en vrijheden." Die ambities zijn bij jou duidelijk terug te zien in al het werk dat je als Kamerlid hebt verzet. Daar mag je trots op zijn. Jouw levensmotto is dat je de wereld een stukje mooier wilt maken. Daar heb je je niet alleen als Kamerlid voor ingezet. Ook als Voorzitter heb je daaraan bijgedragen, uiteraard vanuit een andere rol en functie en vanaf een andere plek in de plenaire zaal, namelijk de voorzittersstoel.

Je had de voorzitterskamer nog maar net overgenomen en je kon al meteen vol aan de slag met een, laten we zeggen, dynamisch formatieproces, veel nieuwe leden en nieuwe partijen en de coronarestricties. Laten we ook de verhuizing van het Binnenhof naar deze tijdelijke locatie niet vergeten. Je hebt daarbij zelfs nog meegeholpen stoelen sjuwen. Ik heb me laten vertellen dat daar ook foto's van zijn, als bewijs. Ook op het gebied van omgangsvormen heb je je samen met deze Kamer hardgemaakt voor het voeren van een debat op de inhoud en niet op de persoon. Je hebt hierbij als Voorzitter vooropgelopen en hebt zelf ook de pen ter hand genomen en een notitie geschreven. Zo heb je alle Kamerleden en commissievoorzitters meer handvaten te geven om een waardig debat te kunnen voeren, nu en in de toekomst.

Je stond de afgelopen jaren voor flinke uitdagingen, die je tegemoet bent getreden op de manier die we van je kennen: bedachtzaam, oplossingsgericht, benaderbaar en eigenlijk altijd met een glimlach. Dat lijkt zo simpel, maar geloof me: dat is echt jouw verdienste. De uitdagingen die op je pad kwamen, waren niet altijd even makkelijk. Het werd op momenten ook echt heel persoonlijk, wat niet alleen impact had op jou, maar ook op je omgeving. Want het ambt van Voorzitter is uiteraard een eervol ambt, maar het is soms ook een eenzaam ambt. Bij alles wat je doet en zegt kijkt en luistert niet alleen de Kamer mee, maar ook heel Nederland. Net als bij het voetbal staan er daarbij vaak 17 miljoen coaches langs de kant om een mening te geven over wat er wel en niet goed was. Als Voorzitter ben je dan zelf, ter bescherming van het instituut of van hen die achter de schermen zo hard voor ons als Kamer werken, niet altijd in de positie om je uit te spreken, om nog maar te zwijgen van het feit dat je in de zaal zelf vaak in een fractie van een seconde een beslissing moet nemen. Ondanks alles liet jij je niet uit het veld slaan en bleef je je eigen kompas trouw. Daar heb ik veel respect voor, want ik heb van dichtbij mogen ervaren welke krachten er soms loskwamen. Koersvast blijven was daarbij niet altijd de weg van de minste weerstand, zullen we maar zeggen.

Kenmerkend voor jou als Voorzitter is dat je altijd zocht naar de verbinding en de samenwerking, zowel in de zaal als daarbuiten. Bovendien had je daarbij altijd oog voor wat er speelde bij de ander. Dat blijkt ook maar weer uit de vele collega's en medewerkers die, toen ze hoorden dat ik het woord tot jou mocht richten, juist dat aspect bij mij onder de aandacht brachten.

Een bijzonder woord van dank spreek ik hier ook uit namens de Voorzitter van de Eerste Kamer, Jan Anthonie Bruijn. Hij is vandaag ook aanwezig. Hij vroeg mij expliciet de waardering uit te spreken over de wijze waarop jij je hebt ingezet om de samenwerking tussen beide Kamers te versterken.

En, Vera, ik ga het nog één keer tegen je zeggen: voorzitter, ik rond af. Er breekt nu een nieuwe fase voor je aan. Eindelijk krijg je meer tijd om te besteden aan je fascinatie voor de oude en jonge fossielen die je verzamelt. Je schijnt een aardige collectie te hebben, heb ik mij laten vertellen. Dat was voor mij ook nieuw, mensen! Wellicht krijg je ook nog meer tijd en ruimte om iets te doen met al die kennis die je hebt over bijvoorbeeld muziek en onze gezamenlijke interesse: showbizweetjes. Ik kijk heel erg ernaar uit om een keer samen een pubquiz te mogen doen. Maar, nog belangrijker, je krijgt ook meer tijd voor je familie en je gezin. Dat is je zeer gegund. Want als er iets is wat ik van jou heb gezien, is dat je een echt familiemens bent.

Vera, dank voor alles. Ik weet dat ik niet alleen namens mezelf spreek als ik zeg dat het een groot genoegen was om met je samen te werken. We zullen je missen. Het ga je goed.

(Staande ovatie)

De voorzitter:

Dank je wel, Roelien, voor je mooie woorden. Je bent gewoon een kanjer en een heel fijn mens. Het was ook voor mij een genoegen om met jou samen te werken.

Ook wil ik Jan Anthonie Bruijn, Voorzitter van de Eerste Kamer, bedanken voor de fijne persoonlijke samenwerking. We hebben al uitgesproken dat onze vriendschap blijft.

Ik geef nu het woord aan Geert Jan Hamilton, die gevraagd heeft om ook wat te mogen zeggen namens de Kamerorganisatie. Dat is trouwens gebruikelijk in de Eerste Kamer, voor als mensen denken "hé!". Dat is natuurlijk de ervaring die de heer Hamilton weer inbrengt.

De voorzitter:

Dank je wel, Roelien, voor je mooie woorden. Je bent gewoon een kanjer en een heel fijn mens. Het was ook voor mij een genoegen om met jou samen te werken.

Ook wil ik Jan Anthonie Bruijn, Voorzitter van de Eerste Kamer, bedanken voor de fijne persoonlijke samenwerking. We hebben al uitgesproken dat onze vriendschap blijft.

Ik geef nu het woord aan Geert Jan Hamilton, die gevraagd heeft om ook wat te mogen zeggen namens de Kamerorganisatie. Dat is trouwens gebruikelijk in de Eerste Kamer, voor als mensen denken "hé!". Dat is natuurlijk de ervaring die de heer Hamilton weer inbrengt.

De heer Hamilton:

Mevrouw de voorzitter, daar wou ik ook mee beginnen. Toen ik nog Griffier was aan de andere kant — vroeger heette die "de overkant" — mocht ik bij het afscheid van de Kamervoorzitter in de plenaire vergadering het woord voeren. Dat is een aantal malen gebeurd. Ik vind het een

voorrecht dat ik op uw allerlaatste dag als Voorzitter van de Tweede Kamer in deze Kamer iets tot u en over u mag zeggen, in het volle besef dat de rol van de Griffier in deze zaal in principe zwijgend, observerend en, afgezien van briefjes, slechts ingehouden non-verbaal met de voorzitter communicerend is.

Onze samenwerking heeft een jaar geduurd. U polste mij op 13 november 2022 voor het waarnemend-griffierschap. Wij hadden elkaar toen nooit eerder gesproken. Hooguit hadden we naar elkaar gezwaaid op Prinsjesdag. Het was in een onrustige periode die u persoonlijk niet onberoerd heeft gelaten. Het managementteam van de ambtelijke organisatie was opgestapt naar aanleiding van verwikkelingen rond een feitenonderzoek waartoe het Presidium en de Griffier hadden besloten. Met het Presidium hebt u onverwijd actie ondernomen om de plotselinge leemte in de dagelijkse leiding van de ambtelijke organisatie zo snel mogelijk op te vullen. Ik vond dat ik daaraan moest meewerken in de gegeven situatie. De kritieken die u in de tijd rond dat onderzoek kreeg, waren soms fors en persoonlijk. Zij deden, zo bleek mij al snel, geen recht aan uw intenties zoals die kenbaar waren uit woorden en daden. Ik heb u leren kennen als iemand die steeds haar rug recht hield om voor de ambtelijke organisatie het juiste te doen, met het hart op de goede plaats. Ondanks alle druk hield u zich sterk, kalm en bekwaam. Waardering hiervoor hebt u in mijn ogen van de buitenwereld te weinig gekregen, maar ik spreek die waardering nu op deze plek uit. Het zal u ook goed gedaan hebben dat de ondernemingsraad van de Tweede Kamer u dezer dagen in een brief hartelijk gedankt heeft voor uw inspanningen over de afgelopen jaren om de sociale veiligheid in de Kamer te verbeteren. Ik citeer: "U hebt daarin de positie van ambtenaren soms grotere waarde toegekend dan uw eigen reputatie, hetgeen getuigt van goed werkgeverschap. Daarvoor zijn we u als medezeggenschap zeer erkentelijk."

Natuurlijk wil ik het in dit korte woord vooral hebben over wat u in de Tweede Kamer allemaal hebt bereikt. U verdiende uw sporen in een reeks van jaren als Kamerlid, en als hoeder van dit parlement hebt u bergen verzet. Maar voordat ik daarover wat zeg, moet ik eerst het begin van uw Voorzitterschap nog even schetsen. U typeerde de start van uw Kamervoorzitterschap na een vrije, schriftelijke stemming in één ronde op 7 april 2021 als een perfecte storm. De omstandigheden waren pittig. Er was nog steeds een coronapandemie. De Kamer sidderde nog na van het beruchte 1 aprildebat, met als gevolg veel wantrouwen tussen Kamer en kabinet. Een recordaantal fracties trad toe tot de Tweede Kamer en we stonden aan het begin van een lange en turbulente formatie. Was dat alles? Nee. De verhuizing van de Tweede Kamer, na eeuwen weg van het Binnenhof, stond ook nog eens voor de deur. Dat was een gigantische logistieke operatie.

Als nieuwgekozen Voorzitter had u dus al meteen een zeer volle agenda. Het gesternte waaronder u begon, weerhield u niet van het tonen van ambities om de Tweede Kamer te versterken. Ik noem het verbeteren van de wetgevende taak van de Kamer, het verbeteren van de omgangsvormen in het debat en de verbetering van de sociale veiligheid voor alle Kamerbewoners. Over de wetgevende taak van de Kamer zei u ooit: "We mogen wel wat meer slow politics bedrijven. We moeten niet alleen de hitte van de dag laten prevaleren, maar juist meer tijd nemen voor wetgeving, want dat is wat de mensen in Nederland van ons vragen.

Is wetgeving logisch, begrijpelijk en uitvoerbaar?" U stelde de werkgroep-Van der Staaij in en mede dankzij u kennen we nu het fenomeen wetgevingswoensdag: een plenaire vergaderdag, volledig gereserveerd voor wetgeving. U hebt als Voorzitter — ik overdrijf een beetje — de wetgevende taak als het ware opnieuw op de kaart gezet. Het was uw antwoord op de bikkelharte Kamerrapporten over de toelagenaffaire en de uitvoeringsorganisaties. U hield het rapport van de werkgroep-Van der Staaij vakkundig uit de spreekwoordelijke la. U hield het onderwerp levend door stevast met alle commissievoorzitters op te trekken. Dankzij die gemeenschappelijke inzet telde de Kamer nog nooit zo veel wetgevingsrapporteurs.

Ook streefde u via het Presidium en de Raming kwalitatieve versterking van de ambtelijke organisatie na, zodat leden ambtelijk beter ondersteund worden bij het maken en controleren van wetten.

Als Voorzitter, op de stoel waar u nu zit, leidde u het plenaire debat in goede banen. Iedere nieuwe Voorzitter moet vliegreuen maken zodat het niet gek is dat u dat allengs steeds beter is afgegaan. Al voordat u aantrad, waren de omgangsvormen tijdens de debatten een punt van zorg. Het ging er vaak steeds harder aan toe. Daarom schreef u daarover een notitie en trok u tijdens debatten meerdere keren de door u noodzakelijk geachte streep in het zand. U benadrukte dat het argumentum ad hominem geen plaats heeft in de Tweede Kamer.

Dan ongewenst gedrag in dit Kamergebouw. Dankzij u kwam er een breed cultuuronderzoek. U zorgde continu voor interne voorlichting over hoe om te gaan met ongewenst gedrag zoals intimidatie, pesten en seksueel grensoverschrijdend gedrag. Met de uitkomsten en aanbevelingen van het onderzoek kunnen we nog beter werken aan een plezierige, veilige werkomgeving. Het was moedig om dit brede zelfonderzoek te starten en de uitkomsten te accepteren. U deed het.

Mag ik benoemen wat ik zie als de rode draad in uw voorzitterschap? Dat is uw onvoorwaardelijke zorg voor de leden en het instituut. U trok zich het persoonlijk wel en wee van de leden aan. U zorgde voor de leden door hen — tamelijk nieuw — toegang te geven tot de bedrijfsarts, de bedrijfsmaatschappelijk werker en preventie tegen burn-outs. U was ook 24/7 het luisterend oor voor leden die soms al vele jaren gebukt gaan onder vreselijke bedreigingen en voor leden die zich meer recent in hun veiligheid bedreigd zijn gaan voelen. U was er voor hen met raad en daad, en ook voor vele anderen in en rond het parlement.

We kijken terug op een nagenoeg vlekkeloze verhuizing onder uw toezicht van ons geliefde Binnenhof naar B67: best een toereikend tijdelijk parlamentsgebouw. Wat kwam de Statenpassage voor het hele land mooi voor het voetlicht tijdens het afsluitende lijsttrekkersdebat aan de vooravond van de verkiezingen, bij de uitslagenavond op 22 november en tijdens de zitting van de Kiesraad op 1 december, waarin de uitslag van de verkiezingen werd vastgesteld en aan u aangeboden.

Uw vasthoudendheid heeft voor vele resultaten en voor mooie momenten gezorgd. Ik noem het toch doorzetten van een herdenking van 175 jaar grondwetsherziening en de onthulling van het prachtige Thorbeckemonument in de

Statenpassage op de laatste dag voor het begin van het verkiezingsreces. Ik noem ook het vasthouden aan de inrichting van een stijlvol formatiekwartier voor de onderhandelingen over een nieuw kabinet in dit gebouw en een toch fraai debat over de wenselijkheid van een procedureel inzichtelijke verkenningfase en een voortvarende aanpak van de kabinetsformatie.

Zeer goede banden onderhield u met uw collega van de Eerste Kamer, Jan Anthonie Bruijn, met wie u de Staten-Generaal elegant vertegenwoordigde bij gebeurtenissen in binnen- en buitenland. Ontroerend was de ontvangst van de president van Oekraïne, Volodymyr Zelensky, op twee dagen vooraankondiging, aan het begin van de vierde mei dit jaar; uiteraard een zeer gevoelige dag. Met uw collega was u verantwoordelijk voor de geslaagde keuze van de Koninklijke Schouwburg als tijdelijke vergaderzaal van de Staten-Generaal op Prinsjesdag.

Vera, jouw tijd als Voorzitter van de Tweede Kamer zit er nu op. Voor de rest van je leven blijf je oud-Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Slechts weinigen kunnen dat zeggen. Ik ben ervan overtuigd dat de parlementaire geschiedenis milder over jouw voorzitterschap zal oordelen dan in sommige krantenkoppen en internetuitingen wel is gebeurd. De mensen met wie jij nauw hebt samengewerkt, zullen zich jouw onuitputtelijk liefde en zorg voor het parlement blijven herinneren, net als jouw oog voor detail, je hang het naadje van de kous te willen weten, je perfectionisme, je blijmoedigheid en vriendelijkheid. Bovenal zal men zich jouw kalmte herinneren, hoe zwaar de stormen soms ook opstaken. Je laat je, zo lijkt het, leiden door de dichtregel van Horatius: *aequam memento rebus in arduis servare mentem*; denk erom in hachelijke omstandigheden uw kalmte te bewaren. Zijn oproep *carpe diem*, pluk de dag, volg je zeker. Zeker vanuit mijn perspectief ben je, ondanks een meer dan gemiddeld lange parlementaire loopbaan, een nog jonge vrouw, zo ongeveer halverwege het actieve leven. Er zullen ongetwijfeld vele mooie, nieuwe bestuurlijke en andere uitdagingen op je pad komen. Zo hectisch als het hier soms was, zal het misschien niet meer worden. Maar dat is ook prettig voor je gezin.

Namens de ambtelijke organisatie, de Griffie van de Tweede Kamer dank ik je voor de plezierige samenwerking en wens ik je met je gezin en ook je moeder een heel gelukkige toekomst toe.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

De lat ligt hoog voor de nieuwe Voorzitter!

Geert Jan, dank je wel. Ik voel je steun en je waardering. Ik kijk terug op een heel fijne samenwerking. Je houdt echt van de Staten-Generaal. Toen ik je belde, was dat ook de reden dat je dit hebt gedaan, in een roerige tijd. Voor mij ben je echt een Griffier met een hoofdletter G. Dank je wel.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Dan geef ik nu het woord aan de vicepremier, mevrouw Van Gennip.

Minister Van Gennip:

Mevrouw de Voorzitter, Vera. Als vicepremier vind ik het een eer dat ik u vandaag namens het demissionaire kabinet kort mag toespreken bij het afscheid van uzelf en bij het afscheid van een groot aantal leden van deze Tweede Kamer. Er zijn zojuist al prachtige woorden gesproken, waarvan ik me kan voorstellen dat u ze meeneemt in uw hart en in uw leven.

Afscheid nemen hoort bij het democratische proces na verkiezingen, maar het stemt ook weemoedig, zoals elk afscheid. Dit moment vraagt om bescheidenheid van mijn kant, want zelfs bij een afscheid past een kabinet geen oordeel over de Tweede Kamer en al helemaal niet over haar individuele leden. Ons staatsbestel kent nu eenmaal een duidelijke rolverdeling tussen controleur en gecontroleerde. Daar wil ik me vandaag maar gewoon aan houden — of toch maar niet! Ik wil namelijk namens de minister-president en al mijn collega's in dit kabinet onze grote waardering uitspreken voor het werk dat de afgelopen periode is verzet door uzelf en door alle leden van uw Kamer. Er is stevig gedebatteerd, onderling en met ons in vak K, soms op het scherpst van de snede, maar ook met resultaten die Nederland verder brengen. Daar moet in de politiek alles op gericht zijn.

Er was een tijd, mevrouw de voorzitter, dat uw voorganger Dick Dolman het gebruik van het woord "leugen" verbood. De spreker van dienst, Marcel van Dam, zei toen "het tegendeel van de waarheid heb ik zelden pregnanter onder woorden gebracht gezien". Dat mocht toen van de voorzitter. Die tijd ligt ver achter ons. Daar weet u zelf het allermeeste van. Maar wat wel gebleven is, is het verstandige compromis. Dat is in dit huis eigenlijk nooit ver weg, ook al lijkt het soms anders als je alleen het nieuws of social media volgt. Ook de goede persoonlijke verhoudingen zijn gebleven. Die herinner ik me ook uit mijn eigen tijd als Kamerlid. In het debat kan, mag en moet het er soms hard aan toegaan, maar daarna drink je gewoon een kop koffie, of iets anders, met elkaar.

Mevrouw de voorzitter. Het lidmaatschap van de Tweede Kamer is bijzonder en veeleisend. U, als collega-Kamerleden, weet dat als geen ander. Wat u hier doet, hoe u dat doet, wat u hier zegt, en welke wetsvoorstellen, amendementen en moties u aanneemt, bepaalt hoe wij Nederland en onze samenleving vormgeven. Wat u als volksvertegenwoordiger meebrengt uit die samenleving deze zaal in bepaalt mede uw inzet. Dat is een grote verantwoordelijkheid. Die hebt u als vertrekkende Kamerleden met volle overtuiging, passie, kennis van zaken, waar nodig op het scherpst van de snede en waar mogelijk in gezamenlijkheid vervuld. Daarvoor zeg ik u namens het kabinet, namens Nederland, dank. Met speciale dank aan u als Voorzitter, als boegbeeld van deze Kamer, in dit huis. In het huis van de democratie bént u als Kamerleden de democratie.

Voorzitter. Ik vermoed dat voor veel leden die vandaag afscheid nemen er ook wel reden is tot enige nostalgie, en ook voor diegenen die blijven. De heer Van der Staaij heeft dat weemoedige, maar ook dat warme gevoel van collegia-

liteit, en van komen en gaan, eerder dit jaar in een interview mooi beschreven. De heer Van der Staaij zei: "Aan het begin van een nieuwe Kamerperiode merk je dat er veel mensen vertrokken zijn. Dan voel je het verlies en ook een stukje verlegenheid. Ga ik alle nieuwe mensen weer leren kennen? Maar na een poosje is er de verwondering: ook met de nieuwe collega's heb je weer fijn contact gekregen. Zo is het leven, zeker in deze Kamer, steeds weer afscheid nemen."

Mevrouw de Voorzitter, vanmiddag heeft u herculeswerk verricht door individueel afscheid te nemen van 80 collega's, met voor ieder een mooi woord en voor velen ook een welverdiende koninklijke onderscheiding. Ook voor u is dit een dag van afscheid na ruim elf jaar lidmaatschap van deze Kamer, waarvan de laatste tweeënhalf jaar als Voorzitter. We hoorden het al: thuis bent u uw werkkamer gaan opruimen. Dat heb ik ook op LinkedIn kunnen zien. Veel gaat weg, maar wat u bewaart, tekent u: de voorbereiding van de initiatiefwetsvoorstellen waaraan u bijdroeg. Daarin zien we twee dingen terug: uw onvermoeibare inspanning voor mensen om zichtbaar zichzelf te kunnen zijn en uw liefde voor de wetgevende taak van dit parlement. Menigeen hier weet hoe u eindeloos kon puzzelen op een wetstekst. Als geen ander bent u ervan doordrongen dat je in de politiek alleen samen dingen kunt bereiken.

Ook als Kamervoorzitter heeft u steeds gepleit voor meer aandacht, waardering en tijd voor de wetgevende taak. U hebt gekeken hoe de positie en de taken van de Tweede Kamer konden worden versterkt. U hebt stappen gezet. Dat u hecht aan dat politieke handwerk blijkt ook uit de Burgemeester Daleslezing die u vorig jaar gaf. Toen zei u: "Goede wetgeving, onderdeel van het politieke handwerk, is zo ontzettend belangrijk. Dat deel van ons werk vraagt misschien wel om vertraging, om slow politics (...)." Op de momenten dat de waan van de dag het toch overnam, bleef u blijmoedig en de rust zelve.

Als Voorzitter was u altijd gericht op de-escalatie. Mijn indruk is dat u bijna elk debat met plezier leidde. Als het toch te persoonlijk werd, bracht u, stoïcijns als u kunt zijn, de aandacht terug naar de bal, de inhoud, en weg van het persoonlijke. Het plezier in het werk beaamt u ook zelf, afgaande op uw eigen omschrijving van het Kamervoorzitterschap: "Het Kamervoorzitterschap is een leuke, veelzijdige en unieke functie. Lastig is natuurlijk wel dat iedereen, net als bij een bondscoach, een mening over je heeft." Dat hoorden we net al van de ondervoorzitter. U zei ook: "Wat me ook opvalt, is dat er meer invloed en macht wordt toebedeeld aan de Voorzitter dan daadwerkelijk het geval is. Om het in voetbaltermen uit te drukken: een scheidsrechter bewaakt de spelregels, maar de spelers maken de wedstrijd."

Mevrouw de voorzitter, beste Vera. Iedereen hier, en ook wij als kabinet, is je heel veel dank verschuldigd voor je grote en je langjarige inzet als lid en als Voorzitter van dit huis. En nu je het fluitje van de scheidsrechter aan de wilgen hangt, mag ook jij je vanaf vandaag ridder noemen. Want het heeft Zijne Majesteit de Koning behaagd om je te benoemen tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Ik wil je graag de bijbehorende versierselen omspelden, ongetwijfeld onder een welverdiend applaus voor de Voorzitter.

(Staande ovatie)

(Mevrouw Bergkamp krijgt de versierselen behorend bij de benoeming tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau opgespeld.)

De voorzitter:

Dank jullie wel. Ik dank de vicepremier voor haar mooie woorden en ik vraag haar om mijn dank ook over te brengen aan Zijne Majesteit de Koning, die vandaag aan mij en een aantal collega's deze mooie onderscheiding heeft gegeven. Het is een grote eer en ik zal deze met trots dragen. Dank u zeer.

Excellenties, dames en heren genodigden, beste collega's, lieve familie en vrienden. Vandaag hebben we officieel afscheid genomen van de Tweede Kamer in deze samenstelling. Ik wil u, de vertrekkende leden, danken voor uw inzet voor onze parlementaire democratie en onze maatschappij.

We komen bijna aan het einde van deze bijzondere dag. Ik mag zo meteen de laatste hamerslag geven, maar ik grijp deze laatste kans aan om in deze rol toch nog enkele woorden tot u te richten. Het gaat best goed qua tempo en alles. We hebben straks ook nog een heel mooi programma, dus in die zin is alles onder controle.

Vandaag zeggen we gedag tegen 80 Kamerleden, inclusief mijzelf. Vanaf morgen vergadert hier een nieuwe Tweede Kamer. Het zal een Kamer zijn met veel nieuwe leden, die zich ten volle zullen inzetten als volksvertegenwoordigers. Ik heb vorige week drie groepen mogen begeleiden in deze zaal. Hun enthousiasme is hartverwarmend. Ik hoop dat zij net als u deze verantwoordelijkheid met trots zullen dragen, want het is een voorrecht om in dit huis werkzaam te mogen zijn. De Tweede Kamer is het hoogste orgaan van onze parlementaire democratie. Ik kijk terug op tweeënhalve mooie en intensieve jaren.

Er is veel werk verzet. Ik zal er iets korter bij stilstaan, want een aantal mensen hebben er ook al aan gerefereerd. Het begon natuurlijk met de monsterklus om te verhuizen van het Binnenhof naar hier. Dat bedoel ik niet letterlijk, maar qua opgave. Mijn idee is dat we redelijk goed zijn geland. Terug naar het Binnenhof gaan we zeker; daar horen wij thuis. Ik dank het Rijksvastgoedbedrijf, maar ook de Bouwbegeleidingscommissie, met als bezielende voorzitter de heer Aartsen, die ook aanwezig is, en de mensen van ons eigen programmabureau. Dankzij alle activiteiten hebben we nu een definitief ontwerp voor het Binnenhof. We hebben ook een mooi ontwerp voor de nieuwe entree. En belangrijk, er is ook bestuurlijke rust op dit front.

Helaas is het ook nodig geweest om meer te investeren in de veiligheid. Ik weet nog goed: we begonnen met de heer Hatzmann. Er kwam nog een collega bij en nu hebben we een hele afdeling van beveiligingsambtenaren. Het is belangrijk dat er altijd een contactpersoon is bij wie Kamerleden terecht kunnen. Ook hier is echt geïnvesteerd in onze veiligheid. Ik dank eenieder die daar een rol in speelt.

Dan over de sociale veiligheid. In het statuut staat dat iedereen veilig zijn of haar werk moet kunnen doen. Dat is onze plicht als werkgever. We hebben hierin ook een voorbeeldfunctie. Voor mij en het hele Presidium is dit vanaf dag één een belangrijk uitgangspunt geweest. Ik wil mijn

collega's van het Presidium dan ook hartelijk danken. We hebben elkaar vastgehouden in een moeilijke tijd en naar eer en geweten gehandeld. We hebben een brief aan de Kamer gestuurd op 17 november jongstleden. Ik ben blij om te horen dat de ondernemingsraad daar inmiddels een reactie op gegeven heeft. Ik hoop van harte dat de nieuwe Griffier en het nieuwe Presidium aan de slag gaan met de aanbevelingen die wij hebben gedaan, die ook uit het onderzoek komen van de Universiteit Utrecht.

Als het gaat over verbeteringen in onze werkwijze, moeten we niet ontevreden zijn. We hebben best heel veel gedaan, ook met dank aan de werkgroep-Van der Staaij. We hebben een strategische procedurevergadering en meer rapporteurs. Dat is echt winst. We hebben ook substantieel meer geïnvesteerd in de ondersteuning van de Kamer. We hebben ook gezorgd voor een meer voorspelbare Kameragenda. Vorige week zei een nieuw lid: mevrouw de Voorzitter, moeten we nu ook weer 's nachts wachten op een mogelijke hoofdelijke stemming? Toen zei ik: de afgelopen tweeënhalf jaar hebben we ervoor gezorgd dat we dat niet meer doen. Ik hoop dan ook dat de nieuwe Voorzitter dat gaat handhaven en dat de stemmingen voorspelbaar blijven. Het zinloos op je bank liggen midden in de nacht, is gewoon zonde van onze tijd en energie, en het is ook niet nodig.

We hebben ook gewerkt aan onze omgangsvormen. Tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen — die was qua omgangsvormen beter dan de keren ervoor; soms moet er iets gebeuren — heb ik geciteerd uit een bijdrage van een kijker, die zei: de Kamer heeft haar hart weer gevonden. We moeten staan voor waardigheid en respect, zowel voor elkaar als voor het instituut. Die waarden moeten we vasthouden. Dat vraagt om meer dan alleen het handhaven van regels. Ik citeer een oud-voorzitter, de heer Deetman: "Wij kunnen met elkaar duizend regels voor de werkwijze opstellen en wij kunnen er uitgebreide beschouwingen aan wijden, maar hoeveel regels je ook maakt, de aard van het debat en de wijze waarop we met elkaar omgaan, zal per saldo bepaald worden door de manier waarop de leden van deze Kamer in deze zaal, maar ook elders, invulling geven aan het ambt van Kamerlid."

Zo was het 30 jaar geleden, en zo is het vandaag nog steeds. In mijn eigen woorden voeg ik daaraan toe: onze vrijheid van meningsuiting is van grote waarde. Maar ze schept ook een grote verantwoordelijkheid. Hoe wij met elkaar omgaan in dit huis en daarbuiten, raakt mensen in de samenleving, en het vertrouwen van mensen in de goede omgang met elkaar.

Ik kom tot een afronding met een allerlaatste woord van dank. Ik dank de leden van het kabinet, die deze zaal steeds opnieuw hebben betreden, en natuurlijk ook alle commissies. Laat ik dat niet vergeten: heel veel debatten vinden plaats in de commissies.

Dank aan alle bezoekers en kijkers, ook Gerard van der Heijde, die mij iedere dag even appte dat hij aan het kijken was op tv, met een kopje koffie erbij. Ik weet zeker dat u nog heel veel mooie debatten zal volgen, zonder mij als Voorzitter, maar hopelijk met een andere goede Voorzitter.

Ik kan niet genoeg dank zeggen aan de medewerkers, die ons met zo veel toewijding, kennis en inzet omringen. Ook een persoonlijk woord van dank aan alle ambtenaren van

de Voorzittersvleugel, in het bijzonder Margreeth, Maxim, mijn fantastische secretaresses, die ik enorm ga missen: Margherita en Cora. Aan Linda, Paul en Danielle van de Griffie Plenair. En aan Gep, Peter, Michiel en Kimbren, Kamerbewaarders Manon, Richard en Irma en alle andere bodes, Margot en Anna, Steven, Boy en Martijn, en alle griffiers en hoofden. Dank voor de geweldige ondersteuning. Dank aan alle fantastische Kamerambtenaren.

(Staande ovatie)

De voorzitter:

Dank u zeer, zeg ik ook namens de Griffier.

Ik dank mijn partij D66 voor de kansen die ik heb gekregen als Kamerlid en het vertrouwen dat ze in mij hebben gehad. Dank ook aan de fijne collega's. En natuurlijk: 2012 was het beste jaar, zeg ik tegen Steven en Paul en iedereen die daarbij hoort.

Tot slot wil ik mijn vrouw en kinderen, mijn moeder en mijn beste vriendin bedanken voor hun onvoorwaardelijke steun en liefde. Jullie zijn mijn alles.

In de Statenpassage staat een hapje en drankje klaar en ik wil echt iedereen uitnodigen om daarbij te zijn. Jullie hebben mij soms aan het huilen gemaakt, maar ik weet zeker dat jullie straks ook gaan huilen, en daarom moeten jullie allemaal naar de Statenpassage komen. Er is daar een heel bijzonder optreden, in positieve zin, dat jullie niet willen missen.

Ook heb ik een kleinigheidje voor jullie neergelegd, omdat het toch 5 december is.

Daarmee zijn we echt aan het einde gekomen van deze vergadering. Ik zie jullie zo allemaal in de Statenpassage.